

Josef Dávek

Básně z koncentračního tábora

Městská knihovna v Praze

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Zpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Básně
z koncentračního tábora

Josef Čapek

Znění tohoto textu vychází z díla [Básně z koncentračního tábora](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím František Borový v roce 1946. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Josef Čapek: Básně z koncentračního tábora), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 19. 1. 2018.

OBSAH

Předmluva	10
Úvodní	11
Za bratrem Karlem	12
Na spánek.....	18
Rozbřesk.....	24
Věžeňská procházka	25
Vzpomínka I	26
Čekání	27
Bez názvu	28
Stesk.....	29
Únava.....	30
Jako vy	32
Tíseň.....	33
Pondělí	34
Čas zjetí.....	35
Vzpomínka na Karla	36
Šílený	37
Věžeňská procházka II.....	39
Básníci	40
Snad nikdo.....	41
Čas příliš pomalý.....	42
Z jara	43
Ráno	44
Co všechno.....	45
Vzpomínka II.....	46
Den i noc.....	47
Cvrček.....	48
Za bratrem.....	49
V předjaří	50

Oblaka.....	51
Mřížemi.....	53
Vítr	54
Obrazy	56
Kdysi	58
Sem a tam.....	59
Zpěvák.....	60
Melancholie.....	61
Mrtvé s vozu.....	64
Verše	66
Škoda přeškoda	67
Oknem své cely... ..	68
Sem k nám.....	69
Ač jeden jen lidský život	70
K Rilkově básni	71
Místo dopisu	72
Nechť jak chce zle.....	73
Na máchovský motiv	74
Ty.....	75
Mrtví z Heinkel	77
Mrtvého nesli.....	79
Zářivou oponou	80
Když plachá divá zvěř —	81
Svlačec.....	83
Píseň.....	84
Píseň.....	85
Já dávno života zvuk šťastný nezaslech.....	86
Jedna pravda.....	88
Zbědovaný	89
Pěnkava.....	91
V bouřlivém dění.....	92

Jestliže, vězni	93
Čekání	94
Ty, který	95
O naději	96
Pátý rok.....	97
V zlatavé záři	98
Pět roků	99
Pět roků	100
Za bratrem.....	101
Pět roků	102
Necht'	103
Podzimu namále.....	104
Listopad 1944	105
Těžká chvíle	106
Píseň.....	107
Chvíle beznaděje	108
Přátelům	110
Píseň.....	112
Píseň.....	113
Verše	114
Té ohavnosti	116
Píseň.....	119
Mužové.....	120
Pocta ženám	121
Tak mnohý.....	122
Mé srdce	123
Prosinec 1944	124
Štědrý den v táboře.....	125
Ve výročí úmrtí.....	126
Mé ženě.....	128
Píseň.....	129

Píseň.....	130
X.....	131
Píseň.....	133
Píseň.....	134
Píseň.....	135
Píseň.....	136
Vítr	137
Na chvilku zvolni svůj běh	138
Rakví	140
Píseň.....	141
Ne dálka.....	142
Mrtvým.....	143
Josefu Kořínkovi.....	144
Ne ještě dávno.....	145
Mé dceři	146
Stříbrným krajkovím.....	147
Komíny skřípají	148
Byť i po noci.....	149
Poslední sníh	150
Až na dně života	151
V předjarním slunci	152
Ten tichý hlas	153
Na naše ženy	154
Zima.....	155
Předjaří	156
Čekání.....	157
Lidskost a přátelství	158
Těžkomyslnost (<i>K. Cidlíkovi</i>).....	159
I.....	159
II.....	160
III.	162

Tak se rozlétnout.....	162
Před velikou cestou.....	163
Ediční poznámka.....	164
Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech.....	165
První vydání knih Josefa Čapka	167

Předmluva

Na soudobé karikatuře O. Mrkvičky, publikované v roce 1937 u příležitosti 50. narozenin Josefa Čapka, je oslavenec obdařen dvěma tvářemi a dvěma páry rukou, ve kterých drží na straně jedné paletu a štětec a horlivě maluje, na straně druhé pero a papír a soustředěně píše. Kresba vystihuje píli a nasazení, s jakými Josef Čapek tvořil. Na poli výtvarném po sobě zanechal množství maleb, kreseb, ilustrací, knižních obálek a grafik, jevištní výtvarné návrhy atd. Neúnavná byla i jeho činnost ve světě psaného slova – publicistika pro Lidové noviny, práce z teorie výtvarného umění a v neposlední řadě dílo literární, které nyní čtenářům předkládáme.

Připojujeme tak Josefovo dílo k dílu Karlovu, které bylo vybráno ke zpracování do elektronické podoby již v roce 2009 v samých začátcích digitalizace v Městské knihovně v Praze. Tehdy za projekt „Karel Čapek on-line“ získala MKP ocenění v soutěži Knihovna roku v kategorii „významný počín v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“. Druhé vydání díla Karla Čapka s novým redakčním zpracováním nám umožňuje oba bratry představit společně, tak jak tvořili a v soukromém i veřejném životě k sobě patřili.

Přejeme vám hezké čtení.

Redakce MKP

Úvodní

Za těla i duše trápení
jsem skládal tato slova;
to slova nevolníkova
ze zajetí jsou, z vězení,
kdy všechno blahé, drahé,
se jeví ztraceným,
kdy i tvůj život vlastní
se nezdá být už tvým,
kdy temno nade vším se svírá
a prokleto se zdá být všechno bytí —
— Ne, nikdy ne! i tehdy na dně srdce svítí
nám stále ještě nepohaslá víra!

Za bratrem Karlem

O živote, já splatil ti svou daň!
Tvou štědrost poznal jsem i tvoji skoupou dlaň,
laskavost tvoji znám i strašnou krutost tvou,
zármutku tíseň též, i radost letmou, nestálou,
co bolest je, to znám, i co je štěstí vím,
byl jsem přec vždycky poslušným tvým poddaným,
jenž bere na se podle nejlepších svých sil,
co odepřel's i co jsi ušetřil.

Nic tobě nevyčítám; vždyť poledne žití
už dosti dávno přešlo nad mou hlavou
a totéž slunce jako všem mně svítí,
týž, jak ty ostatní, mne hltavý rve proud;
nežehrám na tě s myslí vyčítavou,
když na rány si těžké musím vzpomenout,
když myslím na všechno, co dal jsi a zas vzal,
a co jsi ztroskotal, řítě se dravě v před i v dál;
vírem tvým závrativým dívám-li se zpět
přes mnohé drahé rovy musím pohlížet!

Znám hodin, roků spěch, znám dnů i roků tíž,
jsou, čase, mnohé rány, které nezhojíš;
bratra mi vzala smrt — víc let už tomu je —
jak včera mne to rmoutí a stále se to navrácí:
ta rána nechce zajizvit se, pořád se nezaceluje
a znovu, ustavičně znovu krvácí.

Byl chytrý, moudrý, ba, on mnoho znal
a mnoho uměl, mnohé vykonal,

byl dobrým vlasti synem, její chloubou byl
můj bratr Karel Čapek — ach, ty bratře můj,
tak je mi začasto, jak naživu bys ještě byl,
s tvou smrtí jsem se stále ještě nesmířil;
mrtev že ty? že zaniklý? že tebe už zde není?
jak hrozno uvěřit, přetěžko k pochopení!
tu ztrátu, pohromu, tu temnou bědu
si ve své hlavě ubohé nijak srovnati nedovedu,
vždyť na mně, na tom starším, mělo být
spíše z nás obou odtud odejít
a ty, ty jsi tu déle ještě zůstat měl!
Já tu však zůstal sám, já jsem tu osiřel
a ztráty nejtěžší všech ztrát teď želím,
já sirotkem i rodičem jsem tady osamělým —
já, Karle, slyšíš? bratr tvůj a druh!
to Josef, Peča, hle, tě volá snažně tak,
ach, ty už pro mne nemáš zrak ni sluch! —
to já, tvůj přísný pěstoun, nedbalý tvůj žák,
tvůj svědce, ó ty pýcho má! tvé svědomí, ó běda,
tvůj ochránce tě, oporo má, hledá,
to tebe chce tvůj rodný brat!
ach, nikdy nepřestanu na tě vzpomínat
a ruce vzpínat tam za tebou do zászvětí
a nikdy moje vzpomínka tě nepřestane milovat
a ve tvé chválě nepřestane krváceti!

To hoře hořké, hoře bez moci,
to hoře, z něhož není pomoci,
ten stesk, ten žal, ach, žal,
který mi srdce rozerval,
ta lítost bez utěšení
nad tím, co bylo — bývávalo —
a už není — není —.

Co bylo — bývalo —. Jednoho slunce světlo
nám vlídně zářilo; jedno nám mládí kvetlo,
pojil sourodý růst; nás nesla jedna zem,
společné jitro budilo, jeden se klenul den
v společných radostech; i strasti krušily jedny;
jeden život nás vázal, širý a nedočerpatelný
a družné úkoly kladl — hoj, nechat' práce se daří! —
k závěru žití pak pospolné zvalo stáří — — —
Ó křehký lidský sne, jak tě smrt naráz zmaří!

My, Karle, šli jsme životem tak spolu,
jak sotva kdy šel ještě někdo jiný,
kdo z klínu jedné kolébky a domoviny,
od krbu rodného a společného stolu
se do života vydali; poutí byl on nám,
jež sama v sobě má své určení i cíl
a na tu cestu pospolitou bratře, vzpomínám,
jak dobrým spolupoutníkem jsi byl,
tak svorný, ochotný a roztomilý,
vždy dobrou pohodu jsi v sobě nes',
kus slunečního jasu, šťastné, volné síly
— tu cestu, na které jsi u muk božích kles —.
Ne, ty jsi neklesl!

Ten smutný těžký čas ani pak lidská zloba,
nikoliv zášť a závist či vztekle bouřná doba
tě podvrátit a zhubit nestačily, ba ne,
to jenom Smrti záludné a nečekané,
to prostě bledé potměšilé Smrti dráp
namátkou slepou vprostřed nás živých hráb'
a náhodou nás druhé ušetřil, nic více —.
Smrt zlodějka a lupička. Smrt vražednice —
jí lhostejno, zda oběť velká nebo malá:
nás druhé minula, tebe však, ach, si vzala!

Co — prostě Smrt —? tak prosté mi to není:
těžko mně, přetěžko zdá se být k uvěření,
tebe že, Karle, není, tebe že už tu není!
Jakou bych měl ti vzdát chválu, jakou čest,
jak oslavit tě, nechť všem zřejmo jest,
kolik jsi obdivu a úcty a co lásky zasloužil?
ach, nebesa! já vedle tebe, s tebou přece žil,
my přece rodnými jsme bratry byli,
ach žel, my na rozcestí Smrti jsme se opustili,
ve věčnost němou odešel's a já tu zůstal sám
a nyní teskním, hledám tě a vzpomínám,
vidět tě chtěl bych, mluvil bych s tebou rád —
já si mám s tebou pořád tolik co povídat!
Vždyť je to všechno jako hrozný sen,
ty jsi přec nebyl rakvi podoben;
tvé oči dívaly se na nás mile
a kolem rtů ti živý úsměv hrál,
v křehkém tvém těle kolovala bystrá píle,
ty na nás mluvil jsi, se mnou jsi chodíval —.
Jak možno, Karle, jak to možno jen?
vždyť je to všechno jako hrozný, hrozný sen,
ty jsi přec nebyl rakvi podoben!

Co za tebou mám vyslat do zászvětí,
kdo láskyplné poselství mé doručí?
Tam žádný povzdech ani výkřik nedoletí
a lidské slovo zadusí se ve hluši
těch dálav záhrobních; věčné mlčení
tam tyčí se a ční jak šerá, nemá zed'
a ledovou tou clonou žádné prosby nepohnou,
jí teplý lidský zvuk a hlomoz neprorazí,
ni hláska nevrátí se odtud ozvěnou,
nic — ticho — mrtvo — žádná odpověď! —

Jakýpak jsem to malíř, jaký básník,
že vymalovat ani vypsát neumím,
jaký ty's byl! Štětcem ni perem svým
vyslovit neznám, čím tolik zarmoucena duše;
jak žalostný jsem umělec, že na to nestačím!
každé slovo mně bezvýrazně zní a suše,
zvadlého listí šelest, které podzim oderval.
Ó květy, barvy své mi půjčte, ptáci, vy svůj hlas,
na chvílku aspoň, on přátelsky vás znal —
fialko, vůni svou, ty, drozde, zpěv svůj zas,
bych jimi naplnil a vykrášlil svou oslavu
bratříčka zemřelého. On také, jako vy,
své kouzlo měl, též něžný byl a milý; ano, takový
byl bratr můj, bytost tak půvabná a slunná —
Ach, co jsou moje slova taková nevýmluvná!

Z tvé přísnosti a velikosti něco dej mi, kameni,
a ty, motýle, z čarovných tvých křídel znamení,
ty, řeko, z tvojí hudby! hej, větře, z tvého vanu!
já k pomoci vás přivolávat nepřestanu,
ó větru teskný hvizde, když to od Brend zaduje,
zvonivé lkání rodné Úpy, Metuje,
já zapřísahám vás, ach, dejte, svěřte mně,
pro moje vzpomínání něco z vaší síly tajemné,
ne mně snad k zásluze: prosím, vy milost svou
jemu věnujte z lásky, jemu odměnou!

Ten stesk svých hranic nikdy nepozná,
ten smutek nikdy nedosáhne svého dna;
vzdech, jemuž volný průchod nebyl dán,
ston, který nikdy nebyl vyvzlykán
a nářek, který nikdy nebyl vyplakán
mne svírá v hrdle; šerý mrak si leh'

na oblohu mých dnů; noc nese na křídlech.
Již není bratra mého! těžká moje ztráta!
Jak pověděti všem, ty památko má svatá,
jaký jsi byl, jaký jsi, bratře Karle, byl?

O květiny a ptáci a ty, čarovné mámení
motýlích křídel, on vás miloval,
i tebe on měl rád, ty tvrdý kameni,
a vás, zelení hájové, vás hory, řeko tebe,
tebe ty modře úsměvné, bíle oblačné nebe
i vánku šepot tichý i déšť a větru noční kvil,
on všechny věci světa vezdejšího miloval,
všemu, co jívalo ho, z nejlepších svých sil
on celé srdce své i světlou mysl věnoval
a všemu účastným a věrným bratrem byl:
ó lidé, slyšíte, on vám všem bratrem byl,
on po smrti vám všem podává ještě lásku svou
a ještě promlouvati bude věrným bratrstvím
k těm, kteří po nás přijdou, k našim budoucím,
kdož zase po nás slávu života a jeho bídu ponosou.

Na spánek

Byl básník,
který se hrozil spánku tak
jako propasti bez dna:
mráкотná mdloba usínání,
jež tělo konejšivě spoutává,
se jevila mu přímou smrti obdobou,
té smrti, která, lstivě číhavá,
se němě plíží, nad lůžka mlčky chýlí
a lačně čeká na svou chvíli,
by sevřela už ruku rdousivou;
a nevědomí, kterým spánek obestírá
všechno, co dřímotně jal ve svůj klín,
to zdálo se mu pádem v samu nicotu,
v tu nicotu, již sama smrt se strachuje,
v nicotu, která ničí všechno, co tu je,
jež všechno chtivě hltá a vše popírá
a v které všechno mrtvé ještě jednou umírá...

Vše živoucí však musí spánkem spát,
vždyť spánek přece živým tvorům všem
je stejně potřebou tak jako příkazem;
jak možno se ho tolik bát?

Mně spánek věru se tak hrozný nezdá,
naopak ho mám
za veliké blaho, za dar laskavý,
za dobrodiní, milost, požehnání,
ba za přízeň života z těch největších.

Za takový ho považovat musím,
ač vůbec nevím, co on vlastně je;
co jeho bytost, podstata a složení,
mně neznámo, byť důvěrně ho znám,
ten spánek, který našim nocem kraluje
a v den svých dnů tmu jejich promění.

Mnohonásob je třeba jemu děkovati
za všechno, co nám v dobrotě své dává;
kdo život miluje, musí i spánek milovati!
On přece všemu živoucímu přináší
žádoucí spočinutí ve svém klíně,
tak vlahém, měkounkém, ve kterém rád
mlád'átka hýčká, dřímotně a líně
dávaje v teple svém jim dozrávat.
On údům upracovaným a ztrmáceným
oddych a svěží křepkost zase skýtá,
odnímaje z nich únavu.
Ach, jak je něžný, konejšivý, hladivý,
když nad chabým se tělem nachýlí
a spáček se poddává, dřímotou těžký, opilý,
jak sladký je, když nad tebou se sklání
a smírným pohledem svých očí přivřených,
tak závrativě temně sametných
tě uvábí do usínání!
On churavému posilou, ba lékem jest
a úlevou je zarmoucené myslí,
když dá jí na strast pozapomenout.
A vizme jen, jak je to dobře,
když noc s sebou přivádí poklid a spánek
a nechová v sobě bolest a bdění!

Jak vděčně by znali spánek velebit ti,
jimž odnal svou přízeň a jichž víčka míjí
do hustých temnot mučivě vytřeštěná,
kdož stůňou nespáním a zmítají se těžce
na lůžku palčivém. Každý přec ví,
jakým se jeví vzácným a drahým statkem
všem těm, jimž nechce dopřáti milosti své;
čím jiným spánek, nežli vzdušným mostem je,
jenž přenáší nás nad propastí noci?
bud' dík a chvála jeho čaromoci,
necht' pokojně nám spáti dopřeje!

Mně byl vždy dárcem štědrým, laskavým
a já byl dobrým spáčem, usínaje snadno
a tvrdě, pevně. Snů, tak mohu říci,
míval jsem nemnoho a nebývaly zlé,
ne takové, co spáče škrtí noční můrou,
že ze sna křičí pak a úděsem až šílí,
probouzeje se v třasu. Sotva kdy
mně spánek zjevil věci ukryté,
zjařmených vášní podvědomý křik
či prococtví neb předtuchy; vždycky spíš
snů udílel mi strakatou a pošetilou tříšť,
dětinskou motanici, v jejíž nesouvislé spleti
po hlubším smyslu nadarmo se ptát;
proto nemnoho věřím těm, kteří ze snů
nám život a osud náš snaží se vykládat.

Líbezný spánku,
laskavě vévodí noci
tvá tajemná moc,
jež blaží a spravuje
veškeré tvorstvo.

Musím tě chválit
a tobě platí má vděčnost,
že byl jsi vždy při mně
v lepších i ve zlých časech
a na každém místě;
u tebe jistě
jen dobře bylo
a nikdy mi nepřišlo
tebe se bát;
já velebím tebe
a mám tě rád
a více než jiní
musím ti děkovat
za tvoje dobrodiní;
když nejhůř mi bylo,
když v žaláři jsem byl,
šlechetný spánku,
ty jsi mne nezradil
a na chvíli aspoň
jsi vězně navštívil;
do jedné světnice
nás víc než sto dali,
kde ležet nebylo,
my v stoje jsme spali,
na tvrdé zemi, pryčnách,
jsi s námi uléhal,
po celých sedm týdnů
jsem šatů nesundal
a prádlo neměnil;
ó žalář ukrutný!
ty se mnou jsi v něm byl,
přec jsi mne nezradil,
ty mnou jsi nepohrd'

a mne se nešťítel,
vždyť ty jsi za mnou šel
přímo až do pekel,
v době všech nejhorší,
když svrab mne sežíral
a štěnice a vši;
tělo mé prašivé
i duši zděšenou
ty bez ošklivosti
jímával's v náruč svou
a dřímat jsi mi přál
i pozapomenout
na bědy, trýzeň, žal,
vlákenka snění snout,
u tebe dobře bylo,
když usnout jsi mi dal,
hle, vprostřed děsu, muk,
všechno se proměnilo,
obludný hluk a shluk
kolem se zpropad' a ztich',
ty z vězení jsi mne přenes'
na snových perutích
a ve snu daroval jsi
mi domov zase zřít,
ženu a dítě vidět
a s nimi promluvit
a byly tam sady a květy
i drazí zemřelí,
jako by ještě žili,
ač spánkem věčným spí,
a já pobýval št'astně
v kruhu jejich,
jako by nebylo žádných

zdí, závor žalářních,
mír byl tam jen a pokoj
a šťastné volné bytí —
tebe se, spánku, nebojím,
tebe já miluji a ctím
a děkuji ti!

Rozbřesk

Eh, přece je to pravda
a není to zlý sen,
že v žaláři tě budí
zas další jeden den
v tom sledu nekonečném
předlouhých těžkých dnů,
jež noříce se z bezdna
zas mizí v bezednu;
chorý čas zase bobtná
novým dne puchýřem,
ten pne a vydouvá se
hnisavě rozduřen,
až k večeru pak splaská,
pouštěje trhlinou
svou kalnou materii,
svou břechku lepkavou
a ve strup sesýchá se,
ve příškvar ohavný,
než noční tma ho skryje,
co milosrdné sny
na chvíli ošidí tě
o času vědomí
a o skutečnost hroznou,
nežli se rozední
a z dalších dnů ten další
ti níž zas skloní šíj
v skutečnosti a čase,
hic salta: tady žij!

Vězeňská procházka

Obdélník kamenných zdí
se čtvercem železných vrat,
zavřený dalekou oblohou,
nahore ostnatý drát:
tot' naše zahrada, tot' náš sad.

Obdélník kamenných zdí,
věžňové dokola jdou,
v dálce vojenské povely zní,
pořád dokola za sebou
— tak naše dni —

Vzpomínka I

Stesk s vírou, tíha s nadějí,
hořce se věžňův úděl nese!
na kamarády jsem se rozpomněl:
hej, hoši, jak vy máte se,
a jak to asi stojí s vámi?
není Vám hůře než je mně
zde s toužlivými vzpomínkami?
též vaše srdce plné, plné je
dusivé tíhy, víry plamenné,
temného stesku, světlé naděje?

Čekání

Tak stále čekám, čekám jen,
víc nemohu než ustavičně čekat,
ať sláb, ať úzkostmi jsem usoužen,
čekání boj můj, statečnost a síla;
čekání čas však jiný než čas radostí je,
ach, jak je zdlouhavý, tíživě nehybný!
kdysi tak spěšný, překotný a dravý,
teď v truchlé křeči vyvrhuje hodiny a dny,
hodiny mrtvě zrozené.

Zda zbyde mně dost života, dost síly,
bych přečkal nekonečné čekání své?
čas čekání tak jiný než čas radostí je,
člověku cizí, nepříznivý, nerodný,
o něho nedbá, nic mu nesplňuje,
mučivě zvolna dává hodiny a dny,
sám sebou zaměstnán, snad nemocen.
Ach, kdypak já, ach, kdy už jen
z času čekání vymaněn
času radosti zažiji zas
čirý a bystrý proud?

Bez názvu

Mně prožít věci zlé a strašné bylo dáno,
ted' zděšen stojím na okraji života;
můj úděl věru těžký je, ach ano,
tak těžký, že se sotva unést dá,
co bolesti a smutku a co děsu,
co utrpení, neštěstí a běd
v něm navršilo něco málo let,
jež prokletí či peklu snad se podobají!
Zděšen ted' stojím života na okraji...
Že tisícové tentýž úděl mají
a horší ještě, vím a uznávám:
tím hůře však, tím děsivěji,
tím truchlivěji, že to nejsem sám!

Stesk

Má ženo, moje dítě, domove můj drahý,
všechno to moje nejbližší, v takové dáli,
tak strašně vzdálené mně v prostoru a čase
tolika týdnů, měsíců a let, tou hořkou věčností,
jíž srdce měřidlem je, které tepe vzpomínkami,
jak je to možno, řekněte, že nemohu být doma,
jak je to možno jen, že nejsem mezi vámi?!

Únava

Hnusnosti kalných oken uprášených,
černě škvárových cest a zlého, zlého,
které se vleče, opakuje! Tisíce truchlých očí
a nohou těžce škobrtavých, všeho toho, všeho,
ať zrak se bez útěchy kam chce stočí,
těch hadrů, vředů, utrpení jsem už syt —
ten život vlastně něco strašně cizího je,
sám sobě lhostejný kus agonie,
že snad už ani sám nestojí o to, by byl žit.

Ach, kde jen, kde
něco světlého ještě sídlí, radost pobývá,
kam štěstí dělo se, kam lehkost perlivá,
úsměvy života, kde půvab, něha, svěžest je,
kde, v kterých končinách je naděje,
kam uprchlo to vše a co se s tím vším stalo,
co kdysi život žádoucím a sladkým činívalo?

Či snad to ani pravda není,
snad jenom zdáním bývala všechna potěšení,
snad radost, štěstí, jas života jsou
v skutečnosti jen ilusí, čarovnou domněnkou —
ale ta bída ohavná, jež hlodá mne až v dřeni
ducha a těla, ne, ta není představou,
ach, žel, ta fantasií není!

Jak šerý, tesklivý, je všechněch věcí rub!
V pravdě je život předražený kup,
když takto se jen cenou utrpení platí;

hořkost a zklamání, toť všechno, co on dá ti,
sám sobě marný, nicotný a protivný,
tak jako ty zas sobě; oj, vy moje dny,
jak chcíple uplýváte, chodem hlemýždím —
ach, kdypak doma růže kvěsti uvidím?

Jako vy

Jako vy, oblaka jitřní,
růžová, zlatá, stříbroskvoucí,
na nebi ještě nočním se čarovně rozžiháte,
tak moje naděje —
tak nadějí mých rozváté a potrhané chmáry
jitřními plameny se znovu opět žhaví
a planou v skvoucím perleťovém jasu
na těžce tmoucím šeru mého času.
— Ó kdy už se vzbudí, kdy jen, kdy,
den vzejde nám, den radosti a slávy?

Tíseň

Hej, vzhůru, bijí na zvonec,
noci už dovršena míra!
co však to srdce, proč jen to
se zrána hned tak svírá?

Tělo i duši napřími,
své síly seber do nového dne!
ale to srdce, proč zas je
takové těžké, stísněné?

Na dopis čekám z domova
jaké už dlouhé doby —
ten kdyby přišel, sevřené
srdce zas vydechlo by!

Pondělí

Zas další týden před sebou —
kde stále novou sílu brát
býti a nebýt s toho světa,
být na živu a přeci nežít?
Jak těžká, krušná každá hodina,
jak teskné, hořké měsíce a leta!

Čas zajetí

To není život, to je rakev tísnivá,
to hlína hrobu těžce na mně spočívá,
toť soumrak neprůhledný, bezhvězdny,
toť jako smrt — ach, moje dny
a měsíce a roky, léta vězení —
kdy zmrtvýchvstání přijde, vzkříšení,
kdy v rakvi vztyčím se, ach, kdy jen, kdy
už povolí ten těžký příkrov hrobový,
kdy z temnot rozžehne se jasný den
a budem svobodni — a budu svoboden?

Vzpomínka na Karla

Jak světlé a sladké to bylo dřív,
když přítomného jsem tě viděl,
ted', kdykoliv mně přijde vzpomenout,
že's, Karle, umřel, že již nejsi živ,
ta připomínka vždy mne novou hrůzou schvátí
a sevře dech a v srdce znovu bodne;
ach žel! což nejsem beztak dosti nešťasten?
proč právě toto muselo se také státi!

Šílený

Za dne i noci jsem tě, šíleného, slyšel
žalostně naříkati,
jak Meluziny kvíl, když v zimních tmách
se zvedne a zas ztratí,
z mrtvého ticha znovu, znovu se zas vzneslo
tvé žalování,
jako když oběť bezmocná se křivdě strašlivé
zoufale brání
a jek tvůj srdcervoucí divě pronikal
stěnami vězení
jak skřečí bitá zvěř anebo člověk
smrtelně raněný,
já za dne, noci, slyšel jsem tě, šíleného,
bědovat neustále,
ty v hrůze své jsi volal, křičel, řval
jak Prometheus přikovaný k skále,
když orel útroby mu rval;
jaká to asi bolest, jaký černý žal
či beznadějná trýzeň, jaký děs
na tvoji mysl nebohou se snes'
a v svých ji dráсал spárech? V jícen
jakých to pekel vzteklých, nelítostných uvržen,
ke komu o pomoc jsi vzlykal, slitování,
koho, ach, koho jen,
jakého boha, který zbědované chrání,
jsi se to dovolával v hrůze své,
by ulevil tvé duši zmučené?
Těž já jsem nešťasten; dost těžce spočívá

na životě mém sudba trýznivá,
bych utrpení tvému mohl rozumět
— vždyť třeba také šílený jsem snad
a umořený víc než možno vyslovit —
ty chtěl bys, aby šťastnější byl tento svět,
by dobrého v něm bylo více znát,
by's hrůzou křičet nemusil v něm, vid',
a proklínat a žalovat!

Vězeňská procházka II

Čas dáví ze sebe zas jeden den,
tělu i duši břemenem;
procházkou jdem v jámě čtyř stěn,
dokola šlapeme podél čtyř zdí,
šero se studenou přeprškou dní,
ostnaté dráty deštnými kapkami pláčí;
dokola vězeň se za vězněm vláčí,
napořád dokola, dokola jen,
tak tažný dobytek se stále jedním směrem stáčí,
když k žentouru je zapřažen.

Básníci

Básníci imaginárních bolestí,
vy, kterým se život tak snadno protiví,
které zklamává, unavuje, děsí,
kteří si ho ošklíváte, jím otráveni,
tady, kde já jsem, měli byste být,
uprostřed smutku, v středu běd,
zde se mnou, mezi tisíci podobnými:
zde byste mohli o hrůze a hoři pět!

Snad nikdo

Snad nikdo nebyl ženami tak milován,
ach, tolik milován,
jako jsme byli milováni my,
oškliví, smutní, vyzáblí
a tupí, vztekli a co ještě znám,
jako my vězňové jsme byli milováni
našimi manželkami;
milenky naše, družky, matky našich dětí,
jak dobré, rozmilé jste byly k nám,
jak obětavé, láskyplné, statečné,
tak nikdo nikdy nebyl milován
láskou, jíž nikde v světě rovné není,
tak jako my, jako my uvěznění!

Tak nikdo nikdy nebyl milován,
jak my jsme milovali naše ženy,
my vězňové, milenci žalostní a bědní,
co ony v dálavách, samy a opuštěny,
ale jak touženy a zbožně vzpomínány!
ta předsevzetí nejlepší, co vroucných slibů,
ty sladké sny a krásné plány,
co lásky ještě splatné, dlužné, nevyžité:
vy krásné sny a něžná, vděčná přání,
kéž ve štěstí a radosti se vyplníte!

Čas příliš pomalý

Čas příliš pomalý se nad mými dny vláčí,
tak těžce na nich leží, nízko je k zemi tlačí,
nic nenese, nic neodnáší a pohnouti se otálí,
čas příliš, příliš pomalý.

Co, čase, neletíš, kde je tvůj divý spád,
kterým nás rváti dovedeš, kde kvap a chvat,
jímž umíš ke stáří nás strhnout, k hrobu blíž,
co, čase, neletíš?

Tak jako kdybys hnil teď v mrtvé zátočině,
ty temný, páchnoucí a kalný stojíš líně,
tvůj širý tok a bystrý proud se zastavil,
tak jako kdybys hnil —.

Už čekám čtvrtý rok, toť doba strašně dlouhá,
když den se za dnem jednoduše zvolna plouhá —
ó čase trapičský, kde k předu jaký krok?
Už čekám třetí, čtvrtý rok...

Ta moudrost utěší, že vládneš dějinám
a já jen drobný, osobní svůj osud mám
a ne že toužiti — čekat že úkol je těžší!
ta moudrost, ach, že utěší?

Z jara

Jitro svou náruč dychtivě rozpnulo do dálek
šedivě zamžených ze zimní ještě doby,
s oblaků stříbrných skřivan svou píseň drobí
do sirých záhonů, z nichž stoupá jarní dým;
hle, rozkvétá už pryskyřník a první trsy fialek
u cesty, po níž bědný průvod vězňů šel —
na domov jsem se s vlahou něhou rozpomněl
a se srdcem sevřeným.

Ráno

Závoje noci už rozehnal ranní van,
východ už svoje červánky zžihá,
z nich s kráкотem zvedlo se tisíce vran,
celičké nebe se jejich rozletem mihá,
ale zde dole, v mém srdci, ta tíha, ta tíha!

Co všechno

Co všechno viděly ty staré moje oči!
Ty poznaly už tolik krutého a hrozného,
že měl by se v nich tmít smutek ze všeho.

Co všechno viděly ty staré moje oči!
Ty uviděly tolik krásného a dobrého,
že měla by z nich zářit radost ze všeho.

Až jednou ty oči semkne věčný sen,
kus světa, v němž se dobré se zlým dělí
a jeden lidský osud celý,
v nich bude uzamčen.

Vzpomínka II

Na kamarády vzpomínám,
jakpak je hoši s vámi, jak je vám —
chtěl bych být s vámi, když vás smutek hněte!

Tak všeho plné srdce mám
a jsem tu bez vás, sám a sám —
chtěl bych být s vámi, když se radujete!

Den i noc

Ach, kdy už bude konec toho dne!
Tak těžce tíží a nic neváží,
jen protivnosti přines' šeredné;
den pustý, plný nicot jen,
den bez jasu a bez radosti den —
ach, kdy už zase bude noc!

Ach, kdy už bude konec této noci!
Tak těžce tíží, nedá spočinout,
vzpomínek trapných, myšlenek bezmoci
obludný rozpřádá chuchvalec;
ty noci bez pomoci, spáti dej mi přec! —
ach, kdy už zase bude den!

Cvrček

Ustaň už, cvrčku, s tou svou rolničkou,
co tu chceš se svou písničkou?
Tvůj jarý popěvek zde ve věžeňských zdech
lže mír a pohodu, kde zamčen němý vzdech!

Za bratrem

Karle, můj bratře, napořád
tě živého i mrtvého v mém srdci nosím,
tvá bytost ustavičně v životě mém tkví,
byť ty jsi zemřel, stále trvá, žije,
ó hoře mého hoře, naše bratrství!

V předjaří

Jitro se vzbouzí v mrákotách; cizotou
a nevlídností ranní šero dýše,
pak den se zvedne, v tvrdší ještě pýše
by na bolest se tisícerou díval;
a jaro přichází už: slyšíš? zpívá kos
jak ti kdys doma na zahradě zpíval.

Oblaka

Oblaka krásná viděl jsem,
tak skvoucí, stříbrná a zlatá,
nad koncentračním táborem
přepyšně rozevlátá.

Ach! tolik krásy! řekl jsem,
té zářné nádhery, vždyť až se zdá,
nad koncentračním táborem,
že samo nebe slavnostně se otvírá.

Vidiny ráje! vzdychl jsem;
přísliby divů, škoda ale,
že prchavé tak, škoda jen,
že pomíjivé tak a netrvalé

v nic zase rozplynou se hned,
že zhasnou, jen se rozzářily
přeludně nad krajinou béd,
že trvají jen krátkou chvíli,

co bída bez mezí a dna
nerozplývá se, nemíjí,
ale tu dole nehybná
trvá a tíží, hrubě tkví,

jakoby z olova; řekl jsem:
oblaka zářná, jen odplujte zas,
neskutečná tak jako sen;
ty bědy zde dole jsou stálejší vás!

Potemněl oblaků zářivý lem,
na tábor klesl už soumraku chlad
a hasnutí bylo jich úsměvem:
Co stálého, míníš ty, člověče, znát?

Plynutí stálé naše stálost je,
co netrvá a pořád se mění,
co v pohybu věčném bytuje
a čemu konce není;

lidské věci se rozpadnou
a v nic se uvedou v čase,
ve prach obrátí bytnost svou,
my zářit však budeme zase

a hasnouti v trvalé změně
a nad zemí se sklánět
nezmařitelně a nedotčeně,
kde nestačí lidská už paměť

a krátké člověčské vědění;
to všechno časů odplaví proud:
Kde byla jaká vězení?
Jen oblaka skvoucí budou plout

v hře věčné, věčně neznavené,
zas hasnout, zas se rozplývat —
Nad táborem se večer klene,
už počal vězňům hvězdy rozžíhat.

Mřížemi

Smutkem a vztekem otráven
dívám se mřížemi žaláře daleko, ven,
tam do blankytu, do oblak, do mračen,
jak plynou, letí, balí se a kupí
a zas se třepí, trhají, odlétají,
v hře větrné svou mění podobu a tvar —
Ó stálá proměno, pohybe svrchovaný!
co já zde trčím, těžce sražen k zemi,
přikován za zdmi, ostnatými dráty,
za mřížemi a železnými vraty,
hrůza, už třetí, čtvrtý rok! —
Okenní mříží vidět oblak vzdušný rej,
jak zjevují se, stoupají a zase ztrácí,
ach, rozkoš svobody, volného pohybu!
— Ó tvrdý úděle, aspoň mně trpělivost dej! —
Oblaka plynou, přes jejich rozvlněný hedváb
volně a hravě rozlétli se ptáci.

Vítr

Ó větre, vždycky jsem tě ctil
a miloval tě obzvlášť v létě
na kopcích, na slunečných výšinách
a když jsi pročesával pole obilná
a děvčatům jsi pocuchával vlásky,
ale i když jsi povykoval v zahradách,
nebo jsi k odpoledni náhlou bouří nesl,
i tehdy míval jsem tě rád.

Ted' ale, prosím tě, přestaň už vát,
či aspoň neduj tak vražednou mocí!
Snad ani nevíš, jak ledový tvůj dech
nám vychrtlými žebry lítě projíždí,
jako by zhasit v nás si umínil
plaménky života už poslední;
na naše bědná těla jenom pohlédni:
ta tvému náporu se zhola neubrání,
měj s námi, prosím, trochu slitování!
Ach, zadrž! třesu se až kosti chřestí
a všechno ve mně nahé, bezbranné,
se ve věžeňských hadrech tetelí
— i duše snad už z těla ulétla mi
jak ptáče prchá z mrznoucího roští —
ach hů! co jsi se zas tak divě rozfičel,
jak kdybys na kusy nás roztrhati chtěl,
měj přece s naší bídou slitování,
což není ti nás ani trochu žel?

Však jestli, větře, proto tolik vaneš,
že ze světa chceš odměst všechno zlé,
pak buď si uraganem! pak jen duj a duj
a nás tady nic nelituj,
nešetři naše trupy promrzlé
a hvízdej, houkej, jak ti libo, huč a řvi,
z mých žeber třebaš houkačku si udělej,
roh, křídlovku, písťalu rvoucí sluch,
sirénu divou povzteklého jeku,
či cokoliv, co jenom se ti ráčí,
a zvedni se a běsni, vaň a duj,
co tvoje síly i ty naše stačí!

Obrazy

Tak modrý
jako ta obloha,
tak modrý obraz chtěl bych udělat
jako jsou modré dětské hry,
jak domova kouř modravý,
tak, jako radost nebo štěstí bývají
modré jak květy pomněnek,
modré jak drozdův popěvek,
když kosatce a zvonky rozkvetou,
též mnohé písně modré jsou,
má milá měla stuhu takovou,
některé vody za jasného dne
jsou také takto modře průhledné,
modré tak jako co se vášně tají
v dáli, z níž veselé se hlasy ozývají,
jako ty lesy, v kterých bych se chtěl toulat,
tak jako mír a pohoda a soulad
a jako srdečnost a dobromyslnost
a jako roztomilost, sympatie,
pel dávných vzpomínek též modravý je,
jak modrásek, jenž nad jetelem poletuje,
obraz jak nebe, na kterém bílé mráčky plavou,
modrý jak nebesa nad mojí hlavou,
to nebe opilé svou azurovou slávou.

A ještě jeden obraz bych chtěl udělat,
na něm by věnce byly, kytice,
jen a jen z růží. Nejvíce

by bylo růží červených a bílých,
ano, jen těch a pak už žádných jiných,
než jenom růže bílé, růže červené,
tak rudé jako náhlá radost je,
bílé jak barva míru, zkonejšení, pokoje,
červené jako jásot, bílé jako jesti
zas tiché, vděčně zbožné štěstí,
nachové jako lásky žár, jak toužení,
bílé jako touhy vyplnění, spasení,
bílé jako stálost, rudé jak vášeň žhavá,
jak odhodlání roznicené do krvava,
obojí spolu pak jak velká sláva,
tak jako výkřik radosti a děkuvzdání
za splnění těch nejvroucnějších přání
a jako slavnost, jako svátek všech
po mnoha zkouškách zlých a bolestech
— však radosti ty právě a ty žaly
by všude tamo z růží vyzíraly,
mezi nimiž by byly vymalovány
radosti života a zase jeho rány,
vzpomínky milé, ale též hrozné děje,
výjevy štěstí, obrazy beznaděje,
zoufalství, hoře, a zla vrcholného
a zase líbeznosti žití člověčského,
co něha míru je a co je války běs,
to vše by na sobě ten obraz nes',
co vlastní úděl byl a co dal dějin proud,
to všecko bych tam též chtěl obsáhnout
ve scénách, které dokola by byly ověnčeny
růžemi, jak snil jsem o nich ve vězení.

Kdysi

Kdysi
za časů šťastnějších
jsem se nemohl dočkati rána,
tak jsem se těšil na příští den.
Teď však, zajat a uvězněn,
spíše večery vítám než jitra
a více než dny teď noci mám rád.
V žaláři není na dnech co uvítat
a těšit se, co bude zítra;
s příchodem večera unikáš dnu
těžkému, ach, a nekonečnému,
snad tě už ničím zlým nepřekvapí;
čím ale zítřek, zítřek zas tě ztrápí!

Sem a tam

Sem a tam, v cele, sem a tam,
to putování nemá východiska, cíle,
jen sedm kroků sem a tam,
od okna k dveřím, od dveří k oknu zpět,
sem tam, odnikud nikam putuješ
a můžeš jít a jít a přemýšlet
a nedomyslíš, nedojdeš.

Rozum tě před smutkem neuchrání,
když všechno kolem smutkem je,
když vidíš, slyšíš, chutnáš, hmatáš smutek,
když láska žalem je, bolestí víra, naděje,
když přímo v sídle smutku bytuješ,
což vůbec možno tady smutný nebýt?

Proč rozum ti má na to hledat lež
a říci ti snad: bloude! to nic není,
pročpak ty se tím sužuješ,
to nestojí za trošku přemýšlení,
já, rozum, nic si z toho nedělám!?
— Sem a tam, v cele, sem a tam,
nedomyslíš a nedojdeš —.

Zpěvák

Ty oči tesklivé a smutné tak!
Nějaký žal, ó jaký žal
tkvěl ve tváři té truchlivé,
když pojednou se rozzpíval
jak šerý ochořelý pták

a píseň milostnou on pěl:
Ó Violetto, hlas můj slyš,
pro tebe zpívám píseň svou,
má lásko snad mne vyslyšíš! —
Tvář truchlou, oči teskné měl

a o radosti zpíval. — Divno jen:
radost a štěstí zpívati,
když tupý stesk a žal, ach, žal
po tváři kalné splývá ti,
po líci bledé zármutkem!

Ta píseň sladká divná je ti,
když v očích smutek, v tváři žal?
Sám chorý, chorým pro potěchu,
pták jatý jsem se rozzpíval
tam ven, ach, ven zde ze zajetí,
tam ke svobodě, odtud v dál!

Melancholie

Sta a sta těl na sebe natlačených,
tito tam stojí, jeden pro druhého
se nemohouce hnouti;
jiní na zemi sedí, leží,
některý umírá; špína a hnus;
tuto se zase přes sebe hemží
jak červi v prohnílém mase; hrůza,
rány a řvaní; volají čísla, jména,
někteří nemohou, druh druhu
v cestě přec stojí; onde choromyslný,
tamo zas červi přes sebe lezou,
čísla a jména, svrab, štěnice, vši,
zloději, pederasti, výkalů pojídači,
souchotiny a syfilis; odsouzení k smrti
tu také čekají, všechno to zde čeká,
čísla a jména; jednoho propustili
a přibýlo jich sto; hle, nemohou se vejít,
rány a řvaní, ach, sta a sta lidí
na sebe stěsnaných; ta bída a žal!

* * *

Ted' sám a sám a v duši plno děsu;
snad ořešníci vznášejí se k lesu,
ke kadeřavým výšinám;
dole se řeka stáčí stuhou stříbrnou,
ach, hlasy dětí zaujatých hrou,
to sladké volání! ó svlačce něžný květ,

ach, motýle, proč s kalíšku jsi vzlét
a rozplýváš se v azurové modři,
ó hrady, zříceniny v tvrdém hoři,
zamlklé rybníky, mé zvony hor,
hor zvony tesknící, ach, dětí zpěvná hra,
motýl, jenž v blankytu se rozplývá,
vy něžné oči, nikoliv zesmutnělé,
ne na sta smutných očí ve zmučeném těle,
ne tisíc smutných očí ve shluk stěsnaných,
těch tisíc očí nešťastných a zoufalých,
ó mlčelivé hvězdy, slavný třpyte hvězd,
tak sám a sám, zda opravdu to jest?
co kdysi bylo, dávno tak a teď již není,
tak dlouhé čekání a žádné rozřešení,
snad — možno, že se zítra něco stane,
co bohdá dobré bylo by, krásné a nečekané,
o růže! hlasy! kdo to může znát?
sotva že, hlasy — sotva, nikdy snad —
nad květem svlačce motýl křídly chvěje,
ne, není přece možno žít tak bez naděje,
můj sladký domove! Ne smutných očí na tisíc!
Vidět zas Vltavu! A šťastných očí víc, ach, víc!
A u své práce stát! — Což jestli nikdy snad —
Kopce a lesní stín měl jsem tak rád!
Pátý rok, pátý...

a pak už nic, už nic —.

Pouště a temné rokle míjejíc,
se do vězení snesla šerá, němá,
bez obrysu, bez podoby a bez hranic,
nic nevíš, neznáš už, však těžko, tísnivě ti je,
to zase ona je, toť Melancholie,

ta věžňů věrná společnice; bez pozdravu
si k tobě přisedne a ruce bezkrevné
na hlavu položíc ti němě hledí do dále,
v dál nazírá, nic nenazírajíc, snad v nicotu
smutnými zornicemi; co tam hledají
ty oči ztracené, tak teskně propastné?
ničeho nežádajíc, ta podivínka přece touží,
přec trpí, nikdy neukojena; ach ne, ach ne,
do dále dívá se, však nitro tvoje vypíjí
dlouhými doušky, neustálými; však úzko,
tu širou tíseň v tobě zanechá, tam v nitru,
tu jizvu, nahou jámu do prázdna upřenou,
které ji hypnoticky mučí a s nímž splývá
a ustrne s ním, ve věčnu s ním utkví,
či na věčnosti zlomek, neboť život náš
příliš je krátký, i když vězení je dlouhý stesk;
vždyť ona sama, Melancholie, i ona, nemá,
tu mezi námi lidmi jen bloudí, se toulá,
ni ona, ta žalná, nikde žádného stání nemá.

Mrtvé s vozu...

Mrtvé s vozu shazovali jako dříví — ne jak dříví,
jak zkažený materiál, jako odpadky, jak smetí,
ach, jak ubozí jsou mrtví, jak jsme žalostní my živí,
jaká cizota je v smrti, jak nás mrazí uvidět
života mez a jeho zmar', ten němý holý děs!

Jak je trýzeň vymořila! Na kost hubení a nazí,
ne už lidé ani věci, všemu světu odcizeni —
co to je, co jsou ti mrtví, to, co nás živé tak mrazí,
co jen je tak strašně změnil, proč se z nich tak přikře cení
ten němý zmar, ten hrozný škleb, ten ztuhlý nahý děs?

Ty lhostejné neúčastné tuhé trupy, vzpurné údy
plnila přec láska, touha, cit a vášeň, teplé chvění,
také ony v sobě nesly žití slast i jeho trudy
a stejně tak jako my se odvracely vyděšeny
před hrozným Nic — ta běda běd, ten němý bledý děs!

Všichni něco milovali, každý ten svůj úděl žití,
ženu, dítě, svoje zboží, své dny, své sny, svoji práci,
úsměvy a dobrá slova, co nám v srdci teple svítí,
blahou volnost, mír a štěstí — kam se to vše
v mrtvých ztrácí,
ty hrozná tího Nicoty? Ten němý zmar a děs

ten jim to rázem všechno vzal a nic už nic jim nenechal
než sama sebe; ta zhouba, lhostejnost vzpurná, nemá,
jež stře své rány na odiv, nezná však lítost ani žal,
k nám živým se už nehlásí, žádný vzkaz pro nás už nemá
ten němý zmar, netečný škleb, mrazivý nahý děs!

Verše

Tak dále se mně uvidět:
svou kosu z ruky vypustíc
do dlaní hlavu složila
a níže a níž ji sklání —
asi už nechce vidět víc,
asi víc vidět se brání,
ta mrtvá žalostná těla
i ji hrůzou obestřela.

I jí je to příliš mnoho a nemůže dál,
už nemůže, je znavena a vyčerpána,
tou zhoubou zošklivena je a v úděsu;
smutna a k smrti zemdlena, ejhle, Smrt sama
svou kosu odkládá: Dost, víc již nesnesu
té bídy zřít, sklízet ta přežalostná těla.
Proč ti? Zde raději bych *já* umřítí chtěla!

Škoda přeškoda

Škoda, přeškoda zhanobeného
bezradostného života! Vždyť čím je tomu,
kdo dny svými trpí? duši i tělu
bída a žal, mučivé čekání jenom
vysvobození či konce, nenávratně však
plynou dny a roky života ztraceného
do hořkých vod zániku; škoda, přeškoda
je života na bezradostné bytí,
na hoře nesvobody, bídu vězení!

Svobodě však svoji lásku vyslovuji,
svou víru, pokoru a nadšení,
sladké a vznešené jsou její dary,
život, hle, v radost, milost promění,
ó dobrá, krásná! jakou oslavou
měl bych ji velebit, tu výsostnou?
mé srdce sotva stačí, řeknu jen,
co jejím zápolem je, jejím opakem:
to poroba je, rabství, toť otrocké je jho,
neštěstí, nad něž není v světě horšího,
toť život, který trýzní je a potupou,
to stesk a žal, to bolest je, to slzy jsou,
to krutost je a zmar a v pekel uvržení,
toť hoře života, jenž žití hoden není!

Oknem své cely...

Oknem své cely vidím, jak vítr čechrá
řid'ounkou trávu; v listopadu
ji v půdu zaryli, obrátili
a přece se nedala; hled'me, jak roste
bujně jarní a svěží a jak se těší
ze slunce a deště, hubená tráva!
Tak i my všichni, i také já,
se nechceme dát, kořeny vyvráceny
a v nevděčné půdě; má tesknoto, ach,
domů se stáčí myšlenek proud:
tak jíti po svobodných lučinách
a na smutek vězení zapomenout...

Sem k nám

Květiny, oblaka, větře a ptáci,
všechno, co na živu a co se hýbe,
jen k nám, sem, mezi nás! zůstaňte s námi!
život lepší a svět krásnější se zdá
tam, kde vítr a zpěv splývají v jedno
se sluncem, oblaky a květinami;

vtrhni sem přívalem, světlými proudy,
co v světě krásného, co dobrého máš,
živote, v sobě sám; tvá sláva a moc
a čím je pro lidi vlídnost a láska,
kytice radostí, úsměvů blankyt,
sem k nám, sem! nám k potěše a na pomoc!

ano, sem právě, k nám, neboť daleko
nás vězňů je krása, dobro i radost
— a to jest vězení; k nám, svobodo, sem!
vrat' život nám a svět — ne! dřív nežli nám
život vrat' životu, svět zase světu,
pak na nás vzpomeň, pak vězně vyved' ven!

Ač jeden jen lidský život

Ač jeden jen lidský život, ač jenom zčásti
mohl jsem poznat lidskou špatnost a zlobu,
přec bylo jí tolik, by se mi zdála
být nevyčerpatelnou, bez mezí a dna,
třebaže se jí mezi námi lidmi tak plýtvá;
tak bezohledné sobectví a závist záludná
a nízká, slepá zášť, ničemná surovost,
pletichářství a lačnost působit druhému újmu,
hoře a trýzeň; sveřepost, rozkoš ze zla,
špinavé padoušství, podlost i zpupnost
a co ještě hanebného; to vše jsem poznal
v údivu, studu a děsu, vše to jsem zažil
v zlých časech a místech, bráně se beznaději
a šílenství a smrti; to tedy vím,
že ani v pekle nekončí se zloba člověčí,
i tam, kde pláč, by ještě byla závist
a podlost, krutost tam, kde zubů skřípění;
jí smůla nevře dost, plameny slabě hoří:
i v pekle samotném si ještě peklo pekel stvoří!

K Rilkově básni

V zahradách božích mlčky jíti
anděly, blažený, jsi zřel,
jimž v duši nekonečné světlo svítí
a věčnost vane ze křídel.

Mne bědného! já d'áblů roje
znám, jenž jsem v peklo vržen byl:
po krvi lační bez úkoje,
v křídla se zmar jim zavěsil.

Ni rozum ani slitování
běsům těm do cesty se nestaví;
jestli do jejich šklebu cos se sklání
jak lidský rys, toť jenom zdání,
jen slabost, chvilka únavy.

Místo dopisu

Tak chtělo by se vypovědět čeho duše plna,
slova, však slova jsou tak nevymluvná,
tak prázdně vyznívají, planě!
jak říci našim, s jakou láskou vzpomínám si na ně,
na domovinu zuboženou, plačící?
v stříbrných oblacích, ve květné hvězdici
a v letu ptáků vepsána je moje touha —
— vy květy, daleko je k našim, cesta dlouhá,
ó ptáci, větře, obzore dálný, modravý,
mou lásku vyřid' jim, mé pozdravy! —

Plameny vidím, rudou záři, dým,
rány a hřmění, děs, s rachotem strašlivým
země se propadá, v pekelném víru
šlehají blesky, nebesa dští síru,
v prach sráží vrahy, pána i jeho slouhu
— ty dýme, ohni, vyřid' jim mou touhu,
mou lásku tam těm našim, v hromu hřmění
jim pověz lásku mou, mé pozdravení!

Necht' jak chce zle

Necht' jak chce zle, necht' sebe hůř,
at' toužím, trpím, hynu,
hluboko v srdci zpívá přec
vzpomínka na domovinu,

láska a něha tam k těm mým
a zbožná starost v duši,
tu píseň skrytou tichounkou
ni peklo nepřehluší;

necht' krev, necht' oheň dýmají,
necht' běsní vojna divá,
at' jak chce zle, at' sebehůř,
ta píseň v hloubi zpívá:

s důvěrou něžnou svěřuji
svůj domov a ty svoje
všemu, co v světě světlého,
co v lidech dobrého je!

Na máchovský motiv

Zlatého jitra sen mne roztoužil,
když vstal jsem do kalného otravného dne;
ó slunce, zahrady, pohledy úsměvné,
krajino utěšená, kde jsem doma byl,
ve štěstí pobýval dřív nežli uvězněn,
kde je, kdy najdu jen stan lásky své,
kdy opět radostí svých jitřní sen,
zlatý sen svobody, volnosti blažené?
ne, ještě ne, ty strastiplný dne,
ne, ještě ne, vy roky mučivé,
ted' lebka umrlčí a překřížený hnát,
zdi urputné a ostnatý ten drát
tot' vše, co ze světa mně zbývá —
— tak málo a přece sotva lze to snést:
bědného neopouštěj, naději utěšlivá,
sne jitra zlatého, zlatý sne o štěstí!

Ty

Ty, jenž tu v hnusu, děsu zbědovaný,
jako Job na hnojišti drásáš svoje rány,
ty žalný, nebohý, tebe, sebe se ptám,
jsi hoden svého neštěstí, svých ran?

Byl jsi dost těžký v těžké době,
své utrpení nezlehčil jsi sobě
maloduchostí přitupělou, plytkou,
nebyl jsi víc než planou smítkou,
jež v pěnách bezmocně se zmítajíc
je vírem času hnána, unášena v nic?

Ty, který v bolestech a ponížení,
v hadrech se rozpadaje poklesal jsi k zemi
až k smrti truchlivý, až k smrti sláb,
ztracený, mrzký, zavržený rab
pod pěstí údělu, jenž rdousí tě a bije,
já ptám se, sama sebe já se ptám,
byl's hoden svého neštěstí, svých ran,
jsi hoden dramatu, jímž celý svět
se ve vražedných katastrofách střet',
když v krvi se a ohni znovurodil,
veliké hry, ve které žalostný a nečinný,
částičko ztracená, jsi nes' svůj trpný podíl,
byl's hoden přetěžké té hodiny?

Ty, jenž jsi v trýzni těžké chvíle
přec nechtěl jako pleva zahynout
a přece věřil, doufal zarputile

ve svou a rodiny své záchovu,
že šťastný, spravedlivý dějin proud,
jenž vírem svým tě jako stéblo pohání,
tě navrátí zas životu a domovu:
byl's hoden naděje své, svého doufání?

Mrtví z Heinkel

Tam doma, doma snad v záplavě slunečné,
tam doma v zahradách snad zpívají ptáci,
pěnkava v březoví a na vikýři kos
a kvete petrklíč i třešeň; přišel máj!

Zde však nic nekvete a ptáci nezpívají,
jaro jak zima nejsou tu než sledem dnů,
trvalé trampoty a smutku; kde však já
— nadpříliš troufalý! — kde vezmu vzos a spád,

kde slova výmluvnost, schopného obepsat
před mrtvými náš strach, náš úžas nad smrtí
a hrůzy žasnutí, jež němě, ó tak mlčky
— však neodbytně — k živým volá z mrtvých těl?

To černý anděl smrti tudy přeletěl
a zastíniv svou perutí tep života
po sobě zůstavil jen strašné mlčení;
to černý anděl smrti na křídlech se snes' —

— černý ne: ohnivý! ne anděl, avšak běs!
ohnivý, temný, šílený běs zkázy
tu sežehl a rozsápal a rozmetal,
co dotud mělo lidskou podobu a chtění;

ach, oči! to pochopitelno vám není,
tak nebyly jste zvyklé lidskou bytost zřít
tak nebohou, tak porušenou, netvornou,
tak odcizenou všemu, co nám světem je

— to maso krvavé a žárem zčernalé,
ty údy roztržštěné, z trupu vyrvané,
ty tváře bez podoby, těla bez tvaru,
vše odcizené tomu, co je světem nám:

to není člověk už, zde zmařen život sám,
ne člověk sám, zde život vniveč uvržen
a jeho den zde proměněn ve věčnou noc,
jež marně o pomoc tu volá ke hvězdám!

Mrtvého nesli

Mrtvého nesli, zas jednoho z nás,
codenní smrti žeň;
mrtvých já, tolik mrtvých viděl jsem
v úžasu truchlivém,

vždyť krušno tomu, kdo je dosud živ,
těžko mu pochopit
tu vzdálenost a strnulý ten chlad,
ten příkrý, bledý klid,

to tuhé tělo, jež do světla dne
staví svou netečnost,
toť jiná, neznámá nám bytost je,
z cizího světa host,

kde vlaze neprotéká žití tep,
kde nic se neděje,
jenž nezná touhy, žádosti a snů,
dychtivé naděje,

v němž hlasů, květů, přátel, úsměvů
ni radosti není,
kde není ničeho — přece však jen —
— přec vysvobození:

co život uložil i odepřel,
své ano, nikoli,
radosti, úsměvy, trýzeň i žel,
— tam už nic nebolí!

Zářivou oponou

Zářivou oponou se letní jitro zvedá,
jak brána radosti se otevírá,
klene se jako úsměv všehomíra,
zlatý a blankytný! Věžňům však světla nedá,
ti zdušeni jsou kamením a mříží,
na bedrech kříže znamení je tíží
a v srdci tesknota. Letní den přeslavně plá,
rozkoš sám sobě, pak syt a ukojen
svou pýchu zhasíná a jde snít svůj sen,
však bída ne. Ta věčná nemá výčitka,
ta nespí přec: v tvář nebe netečnou
žalobu svoji volá noční tmou,
tak jako za dne k slunci; však světlo ani tma
nad bídou neskloní se v slitování
a neováže milosrdně rány,
jež zavinila člověkova zvůle ukrutná
a ruka; jenom jemu samotnému
srdce dáno — a trýzeň a žal k němu!

Když plachá divá zvěř —

Když plachá divá zvěř, jež v kleci zavřena,
když srnec zajatý, chycený lesní pták
se náhle utiší v strnulém pozoru,
hlavu vpřed napjatou v dál propadá se tak
a vítr nasává, naslouchá zámlece
— to čije svobodu — to vnímá její hlas,
volání zdaleka, vábivý její van;
— ó divé toužení! ó stesku! spáso spás!
tam venku, neslyšíš, jak volá tě to ven? —
Ba, slyším, cítím, ach, vždyť stejně tak já sám,
v zdech, drátech sevřený, zajetím šílený,
co chvíli ustrnu, v dáli se propadám,
taje dychtivý dech, též mne to posedá,
že větrím svobodu, ba věru, také já
dokola pobíhám a plaše zmítám se
— ubohý ptáku, vždyť si křídla rozbiješ,
vždyť krvácíš, jen pohleď, rozdíráš si hrud'! —
Svobodu cítím vát, zdaleka kyne mně —
— Jak tebe, srnečku, mne svírá zed' a drát,
tak jako ty já sebou biji splašeně,
též mne svoboda volá, též ji cítím vát,
rozrušen tušením, jež slibuje ti vše,
všechno zas, všechno, čím ti život býval,
ty plachý, divoký! Obloho, řekni mně,
proč trpím oblaky a proč slunný příval
mne bolí, proč trápí mne list odváť
a stébla ve větru, proč hluboký klín hvězd
a to i ono zas? — To všechno volnost jest!

pravdaže, plachý ptáku, srnče zajatý,
to všechno mučí nás, volnosti slib a dech,
sám její rodný klín; což je to možno snést,
když v drátech spoután jsi a sevřen v tvrdých zdech
a ona přichází — blíží se — necítíš?
volá tě k sobě — slyš — přichází blíž a blíž —
o ptáku, srnče, mne, jak rád zas viděl bych
nás volné, šťastně plaché v lesích svobodných!

Svlačec

Ty těžký žáre srpnového dne,
té vůně ještě, ještě víc!
Tábor se škvaří v špíně ohavné,
hustými mračny pozvedá se prach
— ach, chtěl bych býti někde na horách
či někde u zelené svěží řeky
anebo na mezi kdes usednout —
ó žáre ještě víc! ten výdech měkký,
tak vzdálený a přece důvěrný a známý,
ta vůně sladká tak a tichá...
cos líbezného smysly moje mámí,
cos milostného v šerou mysl dýchá
— v perleťném kalíšku hvězdice růžovavá —
toť svlačce představa mou mysl opoutala
svou vůní dalekou, však důvěrnou,
mé smysly zkouznila, posedla mysl mou
— ach, na mezi kdes chtěl bych usednout! —
ta něžná vidina, toť pozdrav domova je,
to vzpomínka je domácího kraje.
Kde trpělivost vzíti a kde sílu,
já tolik toužím po štěstí, světle a míru,
kde sílu vzíti, vzpomínko ty vonná,
doma bych býti chtěl, jen doma, doma!

Píseň

Ta píseň chtěla by tvrdě znět,
však vzpomínka přichází měkce,
ztracená myšlenka na domov,
ta tvrdě a hořce znít nechce.

Laskavě, měkce by zpívala,
v srdci ta vzpomínka něžná,
tu přítomnost do ní zaryčí,
že milosti pražádné nezná.

Ach, nikdy ta píseň nedozní,
vzdech touhy a vzkřiknutí děsu:
své nebe a hrůzu pekla s ním
navždy už v sobě teď nesu.

Píseň

At' bolest, at'si tesknota,
necht' zestaralý, šedý,
přec do nového života
se chystám přes vše bědy.

V trápení hořkém, nejtěžším,
bez konce mučivých dnech,
já věřil, že se přebrodím,
bych vstoupil na druhý břeh.

Volného žití a práce
chci ještě míti svůj díl
— necht' starý, nehodlám vzdát se:
ne! ještě jsem nedožil!

Já dávno života zvuk šťastný nezaslech...

To bledé ticho, přičernalé, nebo černé též,
má v sobě právě smrt; strnulé bezhlasno
má obzvlášť ráda, v něm plíží se a chvátí;
jen trochu zataj dech a snad ji zaslechneš:
v tichu tak napjatém, co vše se může státi!
Však také náhlý hluk! křik, rachot, dunění
a vytí, řev a zmatek náhlý, šílený
— to zas je smrt; to chřestí svými hnáty
a na kosti si hvízdá v divém rejdrováku —
v tom ryku slyšíš ji snad vítězně se smáti
— co zatím podál kvete bez a zpívá drozd;
ó háje, lučiny! ach zpívej, zpívej ptáku,
přehluš ten hluk, to ticho, vše, co nás tu drtí,
já příliš slyšel němoty i křiku smrti,
dávno však života zvuk šťastný nezaslech',
volnosti blahé hlasy ve slunečném zmatku,
života rodinného milý, melodický spěch,
hlučení ulice či hravou dětskou hádku,
důvěrný šepot milenců v podletních večerech,
bzučení úlu, šum zlatorežných lánů,
řinčení tramvaje a listonoše zvonícího k ránu,
ruch hlediště, když do divadla vejdete,
jasný zvuk nádobí, když snídaně je hotova,
něho! hlas ženy mé a mého dítěte! —
Příliš jsem slyšel smrti němotu i její hluk!
Vy sladké hlasy svobody a domova,
tak dlouho, předlouho jsem po vás volal

— ach zpívej, zpívej, ptáku, vprostřed béd a muk! —
kdy dočkám se, kdy znova budu slyšet zas
života polnici i jeho mnohohlasý chorál?
Byť za živa jsem pohřben už tak dlouhý čas,
já žízeň života jsem ještě v sobě nepochoval:
ó zpívej, ptáku, zpívej, přehluš smrti hlas!

Jedna pravda

Nechce se člověku na sebe bolest brát,
přijímat neštěstí, upadnout v těžký žal.
A pravdu má
a pravdu má, že před trápením uhýbá,
sebe že miluje a život že má rád;
vždyť z živoucích kdo trpět by se nezdráhal,
když poznal života už radost, štěstí, slast,
jak chtěl by jeho tvrdosti být na pospas?
Když však už neštěstí ho stihne drtivé,
tu s pevným srdcem bere na se jeho tíž.
A pravdu má
a pravdu má ta jeho duše statečná,
že svojí víry v život přece nevzdá se
a jako pochodeň ji vznese sobě vpřed a výš;
kdo poznal už, co životu vše dlužen jest
pro jeho čest a slávu — a svou vlastní čest,
ten pravdu zná, ten jedinou tu pravdu zná,
pro kterou v pravdě žije se i umírá.

Zbědovaný

Zbědovaný, s košilí rozedranou,
v cárech, jež nezakryjí jeho rány,
vychrtlý, zkřehlý, s hlavou ovázanou,
bez pláště, provázek jen přepásaný
a boty neměl, dřeváky strašné jen,
on šel — byl mezi tisíci tak samoten —
však oči měl,
ty do dáli se kamsi dívaly,
ty dívaly se kamsi do dáli
vzdáleným nepřítomným pohledem.

Tak mezi tisíci šel samoten,
ve tváři barvy neměl, jenom šed',
v koutku úst mu kvasil hnědý vřed,
na ruce scházely mu prsty dva,
ramena vysedlá měl, shrbená,
a mezi tisíci tak sám a ztracen šel,
však oči měl,
ty do dáli se kamsi dívaly,
ty dívaly se jenom do dáli
vzdáleným nepřítomným pohledem,
to asi domů, v dalekou rodnou zem,
jinam, ven! domů! jen ne sem, ne sem,
kde pobývá jen toto charé tělo,
to tělo zbědované, plné vředů,
jež bez pohledu potácí se k předu,
které by také jinam odtud chtělo,
kams daleko, kde širé stepi voní,

kde v podvečer se pasou stáda koní
(ten bílý, miláček, je mezi nimi),
dýchají chaty dýmy modravými,
za plotem září zlaté slunečnice
— tak z nenadání vkročit do světnice:
— Oj, synku, muži, taťko, tys to, ty,
kdes byl, kdes byl, tak dlouho ztracený?
— Mně stýskalo se po vás v cizí dáli...
— Co my jsme pro tebe se naplakaly...
— Já tělem byl jsem tam, však duší s vámi,
jen u vás byl jsem všemi myšlenkami,
já viděl jenom vás a ne co tam se dělo,
má duše byla tu, tam bylo jen mé tělo,
jak jsem zas rád zde mezi vámi všemi!
— Já — totiž já — tož pravda, já to jsem —?
nu ano — já — jen tělo zůstalo tam v cizí zemi,
to tělo vzala si ta cizí zem...

Pěnkava

Pěnkavko něžná, zpěváčku roztomilý,
ty sladká, zpíváš jako doma kdysi —
pro mne však žádné růže se nerozvíly
zde v ohradě stesku, v krajině cizí,

já nešťastný jsem tak, jak šťastnou zdáš se ty,
jež zpíváš radost, co já smutkem němý;
ty volná jsi, já žiji v hořkém zajetí,
ty křídla máš, já přiražen jsem k zemi.

Životním blahem, bytosti rozkochaná,
dme se tvé hrudí líbezně růžové;
mne straší mrtví, jichž hrudi jedna rána,
i rozervaná srdce živých — a co mé...?

V bouřlivém dění

V bouřlivém dění plném děsu, běd,
ztajena též má bolest, skryt můj žal;
když v strašném boji celý svět
až do svých základů se otřásal
a ohněm plál a proudy krvácel,
daň splácel milionů mrtvých těl,
by zmarem vykoupil se v nové žití —
v ději tak úžasném, čím může býti
částička hoře spojená s jménem mým,
můj podíl neštěstí a trýzně, čím
ztracený jeden vzdech,
kde tisícové křičí ve svých bolestech?
A přece — toto málo, téměř nic,
sotva stín mola na průmětně časů,
to málo, nic, přec ještě toužíc, doufajíc,
chce míti, cítit sebe, žádá svoji spásu,
chce slyšet svůj hlas v tlumu druhých hlasů,
vnímat své krve tep, své duše melodii,
chce volno být a sebou samým vládt,
jest a chce být! ó dokud dýchám, žiji,
byť mocnějšího celku nepodstatná část,
byť drcen vichrem časů — necht': zde jsem!
a se mnou touha má, můj o svobodě sen!

Jestliže, vězni

Jestliže, vězni — dávno, jak dávno...
zahlédneš hrstku polního kvítí,
modrý květ chrpy, hle, kopretina,
i heřmánek bělostný s ní svítí,
růžový jetel, klásky třeslice
— už zase léto! Dechu domova
se, vězni, neubrání srdce tvé:
léto tam doma! volná dálava
zelených lučin, lány zlatavé,
vonící meze, stavení bílá,
nad nimi pne se nebe laskavé,
jehož modř chrpa si vypůjčila;
heřmánku, jeteli, vy květy léta,
na starý domov věžeň vzpomíná:
co kdysi... běda, jak radost mívá,
tak jako vy — někdejší léta má!

Čekání

Jak dlouhý, dlouhý čas a života jak málo!
co z mládí mého jen, co ze stáří se stalo?
co minulo, je málo, co zbývá, ještě míň,
před jasným předvečerem se vetřel noci stín
a z šerých jeho chmár to šeptá — neslyšíš?
připozdívá — pozdní se již...

Ta tam je moje mladost, stáří své ztratil jsem,
život mně vzali, já nežiji svým životem,
nejsem už s tohoto světa, uvržen v předpekli,
kam jste mé dny, má léta, kam jste mně utekly?
Kdo tolik ztratil jsi, v co ještě doufat smíš?
ještě je čas, či pozdě již?

V tvém srdci ztrápeném se těžké věci dějí,
krutě v něm sráží se naděje s beznadějí,
co's dal i co máš dáti sčítají zas a zas,
cožpak tvůj život marně zrál jak hluchý klas?
a noci stín se vkrádá stále blíž a blíž...
byl kdysi čas... pozdě to víš...

Tak dlouho, dlouho zvězněn, bez konce čekání,
ta trpká žízeň nabrat si ještě do dlaní
život, jenž v prstech se ti jako voda tratí!
což není mi už přáno dluh svůj vyrovnati?
a stále, stále zas ten vyhýbavý hlas:
snad pozdě už — snad ještě čas —

Ještě je čas? — Čase, ty věčný jsi, ba ano,
nám však jen pomíjivé žití bylo přáno;
čekání dlouhé — budiž — však pozdě, pozdě ne!
na každého z nás čeká dílo neukončené;
v ráz, než bude pozdě, svobodo svolěj nás:
vzhůru, je čas! je čas, už čas!

Ty, který...

Ty, který ve vězení
spřádáš svůj roztouženě zkrášlený sen o životě,
což — jestli ta tvá víra v život nic jiného není
než projev zoufalství? Máš věru proč být bez naděje,
tak všeho, všeho zbavený co radost je a štěstí,
ztracený, křehký, pohromě daný v plen;
jak tonoucí se chytá stébla, jež ho nechce nésti,
právě tak napínáš všechen svůj optimismus chromý,
chrobáčku v nesnázích, ty nicko, pápěrko ty bédná,
a celého se chápeš vesmíru, jenž na vědomí
tě vůbec nebere a v netečnosti své se nehne;
ten život, v který tolik věříš, je přece vrahem tvým!
čím jiným je ta tvoje víra nežli zoufalstvím?

Projevem beznaděje
necht' tedy, chceš-li tomu, je ta moje víra v život:
já stejně zoufám jako věřím; necht' se co chce děje,
jakkoliv trpím, neviním život z žádného zla,
zlo mezi lidmi pochodí vždy jen z lidského činu,
špatnost ze špatnosti lidské, zlo ze zla lidského zas,
chtění a skutku; životu žádnou nedávám vinu
za to, co páše člověk; co člověk z života činí
není vždy životem, spíše však lží a hříchem na něm
— než ano, zoufalství! než ano, zoufalství i víra!
ne životem, však lidskou krutostí se cítím zraněn
— a přece život v sobě všechno lidské uzavírá:
čím člověk, než-li životem? nejsem životem já sám?
nevěřit v život — kde v sebe důvěru pak vzítí mám?
dokud jsem živ, necht' nešťastný, necht' zoufalství mne sžírá,
chci věřit v život — a zoufaje — přece si nezoufám!

O naději

Bylinku nevzhlednou, tobolku jen pastuší,
jsem ze svého okna viděl kvést a odkvétat;
dost na ní by bylo, abys ochořel touhou
— dál za tu krutou zed' — ven za ten ostnatý drát! —
I náprstníku zvonce a růží spanilost
jsem zahléd'z toho, co je venku volným světem:
ó zvonové, ó růže svobody, ach, růže
a oblaka vy s nespoutaně volným letem,
příliš toho, by vězeň touhou nezastonal,
stesk po domově nepoznal a nesvobody žel,
— než ne o touze, která vězni srdce sžírá,
však o ní, lepší, o naději bych mluvit měl,
jež srdce nesdírá, však rány mírní, hojí
a ducha vzpřimuje, ač slabým, vratkým sama
plaménkem třaslavým je ve vichřici vzteklé,
ztracena v temnotách, v plen beznadějí dána,
jež chce ji zadusit; ba, stále ohrožena
a vražděna, přec nikdy, nikdy nevzdává se
a znovu, znovu se zas rozdoutnává, zžihá,
byť zdá se hasnouti, zaplane v nové kráse
a nepřemožitelná, zas teple svítí, žhne;
vlídně a utěšlivě ta věrná, statečná,
ti v zármutku přináší svoje povzbuzení,
co jest i přijít může, kouzlem kráslit zná
a právě v neštěstí se trpícího ujímá,
— toť lidská naděje! Bohům, za jisté to mám,
že předem vědí vše, naděje známa není;
tu ze své síly smrtelné stvořil si člověk sám!

Pátý rok

Každým dechnutím toužím,
každým dechnutím doufám
a každým věřím;
životem svým trýznivý čas měřím,
každým tepem trpělivý, trpělivý,
každým tepem nedočkavý, divý,
měřím svým srdcem ukrutný čas;
každým dechem a tepem zdechám
a každým se vzdorně vzpřimuji zas,
každým tepem žádám a spěchám
a každým sklouzám, na životě ztrácím
a každým dechem znovu síly nabírám
a zase novou důvěru si vracím;
tak žiji čas a tak jím skomírám
a se mnou tisíce, tak na tisíce nás,
a přece jsem v svém toužení tak sám,
jak tepem, dechem svým svůj měřím čas.

V zlatavé záři

V zlatavé záři podzimu asi dříme
domov můj sladký; či utrpení snad
mu spáti nedá a on mlčky pláče
v té záři medové a siné ojínění
se stře přes jeho němý žal, hle, líbezný
plod něhy a lásky! těžko je však vězni
a teskno pod skvoucími mraky jeseně
a přec, tam nahoře, jaký úžas a div,
ta krása: labutě v bílých oblacích
letí k dalekým vodám!
Spanilé labutě, s vámi tam v dál!
Srdce se ve mně trhá, divé, šílené
z pout hrudi chce se vytrhnout a v pout'
tam s vámi, za vámi se toužně vydává
 pryč, odtud dál, ven z bídy té —
na samotářských vodách budete vy plout
tak tiše, pyšně, šíje vztyčené!

Pět roků

Pět roků v žaláři už život ztrácím,
stesk, úděs, trýzeň, hnus a ponížení
— ach, pekel chřtán a smrti práh! —
ba ještě, ještě hůř: smrt bez smrti,
život bez žití, probdění v zásvěti
— hrůza v snách bubnuje na poplach —
ba ještě strašnější: ne peklo: válka!
lidé, ne d'áblové! skutečnost, ne sen!
hůř ještě! největší všech zel,
tož nesvoboda, trýzeň nejkřutější.
Bez volnosti už nejsi člověkem,
i sám sobě jsi odumřel
a všeho pozbyl jsi — ne však své touhy,
ni svého stesku ni svých nadějí —.
Ó srdce nahé, zmučené,
ty stání nemáš, vid', což jinak možno?
Nechať už všeho, všeho jsi se vzdalo,
lásky k domovu nikdy ne!

Pět roků

Pět roků černých, ohavných,
žalostných hořkých pět let,
ó těch dnů těžkých, prokletých,
těch roků hoře a běd!

Co žiji, není životem,
ani smrtí to není,
za živa v hrobě pohřben jsem,
ztracený, uvězněný.

Dnes pátý rok se zakončil,
co byl jsem do vazby vzat,
ač nikoho jsem nezabil
a nikoho neokrad'.

Netřeba je vraždit a krást
a nésti těžkou vinu,
trpím tu prostě za svou vlast,
za svoji domovinu,

za naše lidi, naši zem,
ne za zlý čin a vinu,
za to jsem jat a uvězněn
— bohdá, že nezahynu,

volnost jak bouře přilétne
a spásu přinese; pak vím,
že darmo netrpím, ba ne,
pak život marně netratím!

Za bratrem

Ty, mrtvý, o mně už nevíš, ty nedbáš, neznáš již,
ty už se nepamatuješ, že's bratra někdy měl,
ne, tebe už nic netrápí, ničeho neželíš,
tak jako truchlit musím já, živý, však nešťastný,
jenž tebe v lásce vzpomíná, v lásce, ach, a v hoři,
ten, který, bratře, tě ztratil a krutě ví, ba ví,
co to je touha a bolest; tou trpí živí jen,
té trýzně neznají mrtví! Těm život ani svět
ničím, ne, ničím, už nejsou, ani bledným snem,
mně život však je útrapou; ty, mrtvý, nedbáš již,
co je to život v zajetí, co nesvobody stesk —
— ne, tebe již nic netrápí, ničeho neželíš!

Pět roků

Pět roků uvězněn za živa nežil jsem,
pět let už nepoznal jsem volný kraj,
nedýchal modrý les, nespátral žito kvést,
neviděl děti, jak si v slunci hrají —
Ztratil jsem víc než možno povědět:
já ztratil víc než života pět let!

Drozdův zpěv dozněl mi, smích šťastný oněměl,
přeškoda drobností všech radostných —.
Můj život vraťte mi! Věznova touha jde
do dále, dávna, do dob někdejších...
Co všechno vzal mi času dravý let:
ztratil jsem víc než možno oželet!

Já měl jsem ženu přec a dítě a svůj dům
tam doma kdys! Ó radosti, ó štěstí,
líbezná svobodo! V blaženém jasu tvém
já celý svět jsem tehdy viděl kvésti —
Já ztratil víc než života pět let...
Bud' žel! — Ztratil však ve mně něco svět?

Necht'

Necht' hrůza, hnus, necht' bída, soužení,
ať dny se plíží obtěžkány tmou
a smrt zde pánem, trestem život je,
ta hvězda stále září přede mnou,

byť pouze vidinou mně volný svět
a domov už jen tesknou vzpomínkou:
necht' stokrát žel radostí ztracených,
ta hvězda stále září nade mnou,

přec plane ještě hvězda naděje
nad nesvobody sudbou přetěžkou,
nad vězením, životem pohřbeným,
nad těžkomyslností vražednou,

nad radostmi, jež zanikly jak dým,
jak bledý dým, když vichr zavěje,
ta hvězda ještě září přede mnou,
přec ještě plá mně hvězda naděje!

Podzimu namále

Podzimu namále, naze ční bezlistý strom,
ruce jsou ustydlé, i uvnitř v srdci tě zebe
svěravý chlad; samota, odloučení.

Syrově svítá, temno, těžko a tupě;
staré oči mně slzí, po tváři dolů
za slzou slza splývá; snad hledají pláč.

Po písčité trávě mezi nahými stonky
podzimní větřice honí zetlelý list;
nechci, ba nechci mysliti na svůj osud!

Listopad 1944

Mokro, siro, šeré nebe,
dvanáct rakví ráno nesli,
zebe, do duše až zebe,
s kráкотem se vrány vznesly
nad vězení, za vězení
v mlžné nic, ach opuštění!
větrem suché listí letí,
vzpomínáš a líto je ti...

Kalno, hlucho, mlha, déšť —
září — říjen — listopad —
vzpomínáš a lituješ,
podzim míval jsi tak rád...
Růže léta, kde jste, kde,
kde májové naděje?
Zkřehly jste a zvadly již —
co ztraceno, nevrátíš,
podzim tvého života
trýzeň je a pustota...

Věru těžko, krušno je ti
kalich hořký pít až ke dnu.
Ach, žít a tak netrpěti!
zda se ještě někdy zvednu
z bolesti a ponížení? —
Je naděje, či už není? —
— Jak čas stojí, jak čas letí!
Vzpomínáš a líto je ti...

Těžká chvíle

Černá perut' mne nestíní,
nedrtí příkrov hrobu, však těžká chvíle,
těžkého času část, dusivá, temná
jak černých křidel stín a jako příkrov hrobu;
věžňům nezáří slunce, ani jim nesvítí hvězdy
a život je netěší, když tíseň neustává
a rdousí v nich naději. Tak radost,
ach, radost zas někdy zažít! Oživnout,
uzříť zas úsměv pohody, vydechnout, povstat,
volně jít volným dnům vstříc! Ó štěstí
vzdáti se svobodě, nést se tím jasným proudem,
žítí zas a tak netrpět! Překotný čas,
jak ukrutným umíš být žalářníkem,
jak znáš nás mořit svou tíhou! A trvat,
mučivě trvat a nejasnit se, ty strašný:
kdy s nás už sejmeš svůj vražedný stín,
svou tíží, svou trýznivou dlaň?
Sami jsouce jen chvilkou, jen mžikem,
jak my, jimž dáno jen kratinké žití,
jak přečkáme, co nás tak smrtelně drtí,
zda přetrváme, ach běda, sami jen stín,
těžký stín těžké chvíle?

Píseň

Když vstoupil jsem do slunečného rána
pod jasnou, šíře rozklenutou oblohu,
po svobodě jsem roztoužil se divě:
to zajetí už vydržeti nemohu,
vždyť musím odtud ven, ach, odtud ven,
touhou po svobodě jsem nemocen,
jak zvíře v kleci, jako plachý pták!

Ta obloha tak šíře rozpjatá je,
jak náručí ke svobodnému rozletu:
ven odtud! ach, tam do volného kraje,
mně příliš úzko, těžko je mně tu,
bolí mne zřít v tu světlou modrou dál,
touhou po svobodě jsem zastonal,
biji tu sebou jako v kleci pták!

Tak mnohé chtěl bych ještě vykonati!
jako pták oblohou, já svobodou chci plout,
chtěl bych, jako ten pták se v modru tratí,
tou skvoucí oblohou se vydat v dálnou pout
— tak rozletět se širou oblohou! —
však žel, mám jen svůj stesk a touhu svou,
běda, že nemám křídla jako pták!

Chvilé beznaděje

Marně, marně vyhlížím,
darmo dychtivě ku předu zírám
tíživě kalným dnům vstříc,
nadarmo špehuji nízký obzor
hluchoněmého času.

Nic, ach nic, jenom mlčení,
pod kterým duše kamení,
mlčení jako z kamene:

Ne, ne, nic, stále ještě ne!

Ach běda, stále ještě ne?
Planých dnů neforemná tříšť,
hromada odpadků se kol dokola sseďá,
žalostné smetí, skládka marných dnů,
hnusná rez, shnilotina, špína šedá,
rmut plesnivý, mrtvý popel a škvár,
zlá, trouchnivící němota;
všechno je agónie, beznaděj' a zmar,
na bezlistý strom života
cizí soumravný havran sed'
a netečně si čechrá hrud';
aspoň ty milosrdný bud'
a pověz, ptáku: Kdy, ach, kdy? —
Neví, neslyší, nepoví,
toť havran lhostejnosti, mlčení;
když mrzutě se pročechral,
klikatým letem mizí v dál,

kde obzor mlhou se clání —
Ta rána rozervaná, krvavá,
ta rána ran —
to černý havran krákorál,
či byl to klam, jen zdání?

Nelítostná to krajina,
zlá krajina čekání
posupně nemá jako mršina,
jež do prázdnot se okázale šklebí
a nehanbíc se ani neděsíc,
řít' nastavuje lhostejnému nebi,
v němž veliké a strašné Nic
už zastavilo orloj hvězd.

To přežalostná krajina jest
marného, marného čekání:
Ne, ještě ne, ach, ještě ne!
Tesknoto, hoře, zklamání!
Ach, ještě ne, ó kdy až, kdy?

Zde nezelenají se pahorky,
vlahý van háji nevěže
a nekvetou květy naděje,
nezlátne plodů sladký dar
— vždyť jsem už, běda, hodně stár,
ach, nikdy už nebudu víno mladosti pít?!

Přátelům

Dříve než odejdu s tohoto světa
a v nic se obrátím,
již ani šerý stín
ve věčných temnotách,
jen bez paměti prach,
prach smytý s paměti,
přátelé, chtěl bych vám
před prahem zásvětí
své vděčné díky vzdát.

Měl jsem vás povždy rád,
však říci vám to, žel,
mně plachý ostych překážel
přímo od srdce vyslovit
ten hřejivý a světlý cit,
ten pocit milý tak a prostý
přátelské důvěry a náklonnosti.

Podivná bytost člověk je:
váhá se přiznati, co miluje
a nepoznán pak odchází;
odpusťte moji předrazí,
rodní vy moji, ženo, dítě mé,
jednání moje nesprávné,
já tolik jsem vás miloval
a neřekl to, nepřiznal,
nepřičinil se, přátelé,
vám lépe vyjeviti city své.

A přece to, co život cenným činí,
toť lásky, přátelství jsou dobrodiní,
toť kamarádská účast, sympatie,
toť to, čím život povždy milý ti je,
toť upřímné a bodré pochopení,
toť ruka podaná ti v utrpení,
jež bratrsky tě teplou dlaní
podepře, povzbudí a chrání,
nezradí tě a od tebe se neodvrátí,
když život opět novou ránu dá ti,
však s pomocí ti spěchá blíž,
když v neštěstí se nacházíš.

Toť dary jsou dobrého přátelství;
vám, přátelé vy hodní, rozmilí,
vděčností přemnohou jsem zavázán:
měl jsem vás rád, však neřekl to vám,
než plaše schovával to v sobě sám,
ta vděčnost ale v srdci nemluvném
měla svůj ustavičný byt,
ta tichá věrnost v srdci mém
žehnula světlým plamenem,
ten jenom smrt může uhasit!

Píseň

Ba, zažil jsem až příliš mnoho zlého
můj život strašlivou je jámou běd,
má píseň úděs je a hrůza z všeho,
krvavá rána, mokvající vřed,
třesavý vzdech, chraptivé zasténání
a řev a žaloba a proklínání:

Není Boha! Boha není!

Ó svobodo! Volnosti blažená,
ó svobodo, když na tě pomyslím,
na tebe, krásná, chtěla by píseň má
být září jitra, duhou, jasem slunečným:
slyš jásot, zvony slavně hlaholí,
hle, pyšně rozvlály se prapory:

Ó gloria! Victoria!

Píseň

Něžná píseň vzpomínání
tichounce se rozeznívá,
o tom, co kdy krásné bylo,
o radostech, lásce zpívá,
o štěstí, jež uplynulo,
vypravuje útěšlivá
něžná píseň vzpomínání.

Něžná písni vzpomínání,
v jakých radostech jsme žili!
Dost už, dost však, hlase tichý,
s touhou tesknota se sdílí:
nežaluj na dávné hříchy,
co štěstí jsme promarnili,
něžná písni vzpomínání!

Verše

Jen kroků několik od Smrti jsme žili,
od Smrti jen krok,
těžké roky se přes nás převalily,
rok, další rok a ještě, ještě rok —
v těch temných přetěžkých dnech
my cítili v týle její hrobový dech,
Smrti van uprostřed děsu a muk,
však Smrti se nebojím, ale bojím se muk!

Po dlouhá léta den jak den
v šik nespočetný seřazen
zástup tisíců k apelu stojí;
codenně Smrt kráčí táborem,
den co den koná přehlídku svoji:
V pozoru stůjte a smekněte v ráz!
Smrt koná svoji přehlídku zas,
zas koná svou inspekci tábora:
Co že tak belhá a vrávorá?

Hubu drž! Ticho! A v pozoru stát!
Ach ne, to není Smrti majestát,
to není světa nejmocnější panovnice,
toť hadráčka, špinavá vetešnice,
krysa či hyena, ohavná špindíra,
jíž postačí, co padlého kde posbírání,
posbírání, co chcíplo uprostřed muk;
ne, Smrti se nebojím, však hrozím se muk!

Smrti se nebojím, však děším se muk!
Trýznivé roky se valily uprostřed muk,
v propastech potupy a vprostřed vzpomínání,
v hlubinách toužných vzpomínek
my cítili jsme vzácné vání,
sladký van v srdci a na čelech,
my tušili v srdci světlé svobody dech,
co Smrti severák nám v týle vál,
než Smrti ne, leč muk se každý bál,
muk poroby, muk otroctví a ponížení:
což konce jim, což pomoci nám není?
Svobodo, spas nás! Ó vysvobod' již!
Od Smrti ne, však rabství sejmi s nás kříž!

Té ohavnosti

Té ohavnosti, křivdy, bídy té,
té bídy zimničnatě zjitřelé,
boláků strachu, vředů trampoty,
kvasících hnisem hrůz!
Ach, toho hoře, stonů bez hlasu,
němého nářku! Trýzně té,
už pukající, vršící se, rozzelé,
té hanby, toho děsu, úžasu

— ó velkolepá nebesa! Ty blankytu
výsostné přístřeší, propastný klíne
široce rozpjatý, přehladké náručí,
tak čisté, bez poskvvrny siné!
zářivá oblaka tam v azurové dáli,
hedvábné vy holubice světel!
šerá, tajemně zatichlá záclono mlh!

— nade vše ale myslím na tebe,
ty noci královská, ó dive hvězd,
ty temná slávo, psaná souhvězdími,
všech věcí jablko a žezlo, koruno,
oltáři všehomíra, rodné lůno, střecho
té země, jež tu dole naším světem jest.

Ach, nebesa, nad věcmi pozemskými
se ve výsosti klenete — vy přece vidíte,
co děje se zde vespod: proč jen, proč,
ty širá zřítelnice, jak jen možno je ti

přihlížet tolikerému trápení a hanbě
a nepohnouti se, k pomoci nepřispěti?

Nic není ti dost hrozný? Ach, jak netečná
je tvoje modř k bolestem kreatury,
jež vzpřímena, by vzhůru k tobě zřela,
se tady dole v bědném kalu svíjí!
Proč k trestu nepohneš se, ku pomoci?
Jak neúčastně mračna potemnělá
míjejí, co tu dole. Hvězdná noci,
jak ničím, ničím je ti lidský žal!

A ty — jak tebe bych se dovolal,
ty krví napitá, sytá už hrůzami,
proč ty se neotřeseš, oheň nechrlíš
a nerozpukneš se, ty zemi pod námi,
bys pohltila drzé zlo? Trpělivá,
však nešťastná tam k tomu nebi zíráš,
jež na tebe se bezúčastně dívá,
se shlížejíc jen ve své vlastní kráse.

Příliš jsi lhostejné k pozemské trýzni,
krásné a vznešené klenutí nebes,
netečné k divadlu, jež se ti rouhá!
Nás neslyšíš ni nevidíš, ba zdá se,
že božský tvůj zor toť prázdnota pouhá,
tak bez účasti — nic že v tobě, nic
nesídlí milosrdného. Ó tedy proč,
proč blesky nemetáš a hromem nedrtíš
to zlo, jež rouhá se v tvou božskou výš?

Proč ve prach nesrazíš, co světu k potupě?
Nehnuta, nedotčena, ničím pozemským

ty nechceš zkaliti svou čistou hlat',
tak tomu je. Tak strašně.

Nikoliv,
nezřím, že přes nepohnutou tvoji líc
by spásně sklouzal trestající div
andělů apokalyptických.

Ach, nebesa, nic?
jak prázdná jste, lhostejná, pustá,
jen mrazivá cizota halí se za vaší plenou;
nic na obzoru němém,
jen neviditelné
letadlo řehtá nad zemí opuštěnou.

Píseň

Snad budu ještě dosti stár,
snad velká radost čeká mne tu:
velmi jsem život miloval,
snad poznám i tajemství květů.

Horoucně miloval jsem svět:
což bude-li ještě — kdož to ví? —
mi přáno z dále uvidět
snad také i květy tajemství?

Mužové

Až na dno pekel bylo nám sestoupit,
my příliš poznali jsme, co je stesk a žal,
co ponížení, trýzeň, muka zdlouhavá,
co hrůza, děs, co vraždění a smrt,
co zubů skřípění, mužové béd!

Do pekel uvrhli nás, náš nám vzali svět,
naš všechen život vzali, pekla hrůzný chřtán
to nyní náš je svět a bída bez mezí
naš život, úděl náš, jestli co takového,
mužové bolesti, možno je údělem zvát.

Hořký ten úděl prokleli jsme tisíckrát,
tisíckrát proželeli — hanbu i slávu svou,
ne, hrdinové sotva, jistě však mučedníci;
ne přílbu na skrání, my korunu svou trnovou
jsme nesli jako mužové za lepší světa řád!

Pocta ženám

Ne na ni samu zde myslím, ne na tebe jen,
má ženo milovaná, která v srdci mém
svůj památník máš z lásky nejvděčnější;
však jaký pomník, jaký chrám obětní,
ty čase dnešní pro čas budoucí,
jak zbožnou svatyni jim k poctě vysvětiš,
těm ženám statečným údělu přetěžkého,
jež na Kalvárii svůj nesly kříž!

Tak mnohý

Tak mnohý temný den
jsem prožil v těžkém napětí:
ty neúkojné srdce, co je ti,
utiš se již, což nevidíš,
že uvězněn, že vězněm jsem,
já hlasu rozumu být musím poslušen;
však rozhodni, rozume, sám!

A rozum dí: svůj hlas já srdci dám;
zde není mezi námi neshody:
rozum i srdce, uvěznění,
strádají v témže roztoužení;
jim oběma je stejně třeba svobody!

Mé srdce

Mé srdce je plno děsu,
hrůzami jsem naplněn,
je to jako černý sen,
strašné věci v sobě nesu.

V základech svých svět se třese,
krásné věci chtěl bych zřít,
šťastný život chtěl bych žít:
ó nebesa, otevřte se,

ženu, dítě, moje dílo,
domov náš nám vraťte zas,
neslyšíte, už je čas,
aby dobro zvítězilo!

Rozjasni se již, dni tmělý!
co tak mnohý v poli pad',
my za nový světa řád
touhou jsme tu krváceli.

Duše k letu rozpíná se,
za svobodu žít či mřít;
tluku, tluku, otevřít,
k štěstí, volnosti a kráse!

Prosinec 1944

Nad blátem tábora pár holých stromů
ční k obloze jak ruce prosebné —
ó ruce prázdné, marně žádající,
vy ruce prázdné, žádající domů,

ty bezútěšný temný úděli!
Těch dnů a týdnů, let, den ode dne,
ta trýzeň, ach, ti živí nežijící,
kdož pro svět mrtvi, aniž zemřeli —

— ne, mrtvi nejsou ti, kdo v bědné muce
přec milují a touží, doufají,
ba nejsou mrtvi ti, kdo v šeré naději
vztahují roztouženě žádající ruce

nad blátem vězení jak větve stromů,
tak jako holé větve k nebi ční
— ach, vždyť je zima už! čas vánoční!
vždyť domů náležíš, k svým milým domů!

Už šesté vánoce... Jak dlouho ještě, jak?
to dlouhé čekání nakonec utrápí tě:
ty přece doma ženu máš a dítě —
— Po šedém nebi vzhůru se vznes' pták. —

Štědrý den v táboře

Dnes, dceruško má, o tom sním,
že bys ještě byla malá
a já byl doma mezi vámi,
tam doma u tebe a mámy;
světélka lásky na stroměčku vánočním
by tisíceroú září vzplála
a světla svobody zas hvězdami
— ach, jak spěšný a těžký je život!

Ve výročí úmrtí

Dnes před lety, truchlivé loučení,
nešťastný bratr jsem u tvého lože stál
v žalostném úděsu; běda, ty's umíral,
ty umíral jsi, život opouštěl
a život tebe opouštěl, ó ztráto, ztráto,
bratře můj jediný, můj jediný!

Ach, zastavte se vteřiny,
ty čase neúprosný, zvolni přec svůj běh,
ty smrti nelítostná uprosit se nech,
ach, ne vraždi ho tak! on umřítí se brání,
vidíš, že nechce, lítá útočnice!

Už hasnul den a hasnul s ním tvůj zrak,
v úděsu pohlížel jsem na tvé umírání
a smrti zřel jsem duté dravé líce
se krutě, mstivě usmívat; ty zákeřná,
ty dravá, náhlá, vzteklá loupežnice,
tak já tě znám, tak tebe každý zná,
tak tebe on se vždycky bál,
ne k tobě, smrti zlá, on k životu se znal,
on proti tobě života se zastával!

Řečištěm krve divý čas se k předu hnál
— ty černé doby přece byly žertvou smrti — ach,
já zřel ji ve všelikých jejích podobách,
však nejspíše jak propast, jámu temnou,
bez hranic, bez dna, kalnou a neprohlednou,
strašlivý jícen pouze bez výrazu a tváře

dokořán rozzelý, který jen líně čeká,
by zhltnul vše, co se sluneční záře
tam dolů propadá se, sklouzá a se smeká
a zvolna mizí, utápí se, bezmocně se stírá
s kluzké slupiny života a díra nehybná
to vše tak líně, líně, avšak lačně přijímá,
ta hrůzně líná, avšak nenasytná díra,
bez podoby a zraku, tupá, nestoudná
ach, bídy té, té bídy beze dna!

Ty umíral jsi mezi svými; tebe, slavného,
si Moira vyhledala, přišla navštívit,
Sudička přísná, z šerých záhybů
roušek svých vyňala nůžky pradávne
a vážně, mlčky přestřihla tvého života nit.
To učiníc tě smrti odevzdala, Zabiječe
chtivé a neúprosné; láska, ach, jen láska
ji nezadrží, neboť smrt je na konci všeho,
milé odnímá, rozdílí žal, lásku však nezabíjí...

Mé ženě

V podobě dívčí zřím vás stále před sebou,
ještě dnes v podobě dívčí;
ten plachý půvab, hlavu skloněnou,
líbezně vroucný mládí mého sen:
Osude, učiň ji mým osudem,
tu jedinou, tu jedinou!

Ty moje stará lásko, mladá lásko má,
oba jsme osudem sobě:
celý svůj život s mým jste, žena má,
statečně spjala ve všech hodinách,
ať brány nebes, ať sám pekel práh,
má jediná, má jediná!

Píseň

Světlé radosti světlych dnů,
příliš, až příliš mnoho
jsem zažil lidského hoře!
příliš jsem poznal zlého,
až nadmíru, cizinec štěstí!
Teď radost chtěl bych zřítí zas,
zahrady radosti uvidět kvésti.
Růžemi, domove můj! růžemi
rozkvět' a zahoř ó milený
domove můj, můj osude,
nikdy jich, nikdy příliš nebude!

Píseň

Již připozdívá se, truchlivý den
s večerem do náruči noci klesá,
mračnatý závoj stře se přes nebesa,
jen jedna hvězda, jedna jen
na celém nebi svítí, večernice.
Tak daleko, ach, daleko je vše,
tak vzdáleno se všechno zdá
jako ta hvězda, jak ta nebesa,
všechno, co daleké a ztracené
v ztracený vzdech náš život mění;
tak daleko je vše! jen moje samota
je se mnou, jen mé odloučení!

X

Na popraviště šel
ku předu křepkým krokem
a na rtech úsměv měl
a pevným jasným okem
se na oprátku dívá,
kat u ní stojí bokem;
minuta sotva zbývá
mu ze života všeho,
nebesa milostivá,
vždyť škoda, škoda je ho,
že zemřít má tak mladý!
— přeškoda mladičkého,
jenž mjí vězňů řady
a jako k tělocviku
se staví pod tři klády
— ach, zadrž nešťastníku,
zůstaň přec mezi námi! —
on ale v okamžiku
si stoupá pod tři trámy,
nečeká na popravu,
— tu slovo selhává mi:
tak spěchá na popravu,
což smrti si tak žádá?
že mladou svoji hlavu
sám do oprátky vkládá
a čapku strh si rázem
a ona dolů padá,
junácky vmet' ji na zem,

pod svoje nohy dal
a jasným svěžím hlasem

„Ať žije...“ provolal,
stoličku zprudka odkop'
a život dokonal.

Píseň

Z druhého světa viděl jsem
mřížemi vězení
let oblaků a úprk ptáků jen,
co vzejde, přejde jako letmý sen
a znovu v nic se promění,
co zjeví se a v dál se zase ztrácí,
ach, oblaka, ó spěchající ptáci,
kde mládí, štěstí mého svět,
kde úsměv jeho čarovný a nestálý
jak oblak spěch a ptačí let,
kam, radosti, jste tolik spěchaly
do nenávratna, nikam, do ztracena,
tam do dále, ach, do dále,
jak ptáků let, jak oblak stálá změna?
— Mne ztraceného jste tu nechaly!

Píseň

Vesele nemohu, smutně nechci,
domove vzdálený! nastal zlý čas,
je doba zkoušky; jako každý z nás
svůj úděl krušný, svoji úlohu
na sobě nesu, duše spjata v pěst,
ó touho domova, jak těžko je to nést!
ne, smutně nechci, vesele však nemohu.

Píseň

Kdysi, ba dávno tomu, žel,
milenci mladí, blažení,
nám zdálo se, že ráj se otevřel,
že život v radost jen se promění,
že úsměvem svým nejlídnějším obdaří
tu lásku, kterou na světě nic nezmaří.

Přetěžká zkouška, těžký žel,
manželů starý tichý pár,
chřtán pekel se před námi rozevřel
a všechno vzal nám, všechno rozkotal,
však lásku, kterou na světě nic nezmaří,
tu přec si, drahá, odnášíme do stáří!

Píseň

Když je ti těžko, smutno,
tohle já dobře znám,
co neštěstí je tíha
já zkusil jsem sám,
čím potupy jsou muka,
co utrpením zlým,
čím hoře odloučení,
to všechno znám a vím,
co hrůza, děs a bědy
já nezapomínám,
co tvrdé lidské srdce,
to vryto v srdci mám;
komu je těžko, teskno,
kdo zkrušen neštěstím,
tomu svou účast dávám,
žalu já rozumím,
stesk v nitru mém se setká
povždycky s ohlasem,
svět světlý i svět černý
až do dna poznal jsem.

Vítr

Kdo to zde po tmě pláče — co to je?
to zbitý naříká či nemocný
tu bez útěchy štká a běduje
ve slzách šeptaje si modlitby?
Už zase to zakvílelo z husté tmy,
to vítr z nočních mrákot zvedá se,
v pochmurné noci vítr pochmurný
tu skuhrá, skučí v mokrému nečase,
v poryvech deště šustí, hvízdá, vzdychá,
pak někde v koutě zaryje se zticha
a náhle zaúpí a ječí, ječí,
jak zavrženec ve smrtelné křeči,
jak zavrženec na vrcholu zoufalství,
pak upadá zas v nárek usedavý
— to není vítr, ze zlověstné tmy
bédovat slyším nešťastníků celé davy,
nekvílí zavrženec, vždyť sténá jich tu více,
zoufalců slyším bédovati na tisíce,
ve větru štkát, v noc zalykat se vzdechy,
to úpí, vzlyká všechna země bez útěchy,
nešťastná, chová příliš nešťastných!
— ne, toto není pláč, to vzteklé vytí,
to d'áblů zběsilý je smích,
démonů strojících se zahubiti
dušičku nahou, která se ve tmách chvěje,
však tu se tisíc duší chvěje bez naděje,
tu běsi chechtají se posupně
nad zemí ubohou, jež propadá se v tmě
jim v plen, a nešťastná a zavržená
kvílením větru běduje a sténá.

Na chvílku zvolni svůj běh

Jen na chvílku zvolni svůj běh
a ptáti se nech, ty živote drsný a divý!
já vděčně přijímal tvůj rozmar dobrotivý,
oddaně nesl tvojí nemilosti pěst.
— Té, zdálo se mi někdy, víc než dobra jest —
však budiž, věrně, poslušně
jsem nesl tíhu tvojí nepřízně
a s radostí tvé sladké dary;
ted' však jsem chabý už a starý,
— ty's v bědy uvrhl mne přílišné —
prosím tě, posečkej a vyslyš mne,
rád bych se zeptal, třeba je pozdě již,
ty nemáš pro mne čas, snad ale odpovíš,
rád věděl bych, co doba možno nedaleká
z tvé dlaně nese mi, co vše mne ještě čeká,
co dobrého či zlého od tebe mám k očekávání,
zda ruka tvá mne ještě více poraní
— ted' na sobě ji cítím v plné její tíži —
což, běda, ještě hůř, když staroba se blíží?
na chvílku zastav se, ortel svůj řekni mi,
tvůj chvat mne plní myšlenkami tesknými,
tak rád bych mnohé vykonal, tak rád
chtěl bych své dílo cele dokonat —
ach, promluv přec, zmírní svůj strašný cval,
čím zhřešil jsem, co jsem ti udělal?
ty mlčíš, divý, prchlý, nadarmo se ptám,
ty divouse to asi nevíš sám,
ty asi neznáš sám, co v silách tvých se tají,

nadarmo se tě poddaní tví ptají,
ty mlčky své si po svém konáš sám,
já, běda, nemohu a ptám se, darmo ptám...

Rakví

Rakví jsem viděl sta a sta,
muničních beden na tisíc,
též po týdny robil jsem na nich;
pach syrového dřeva zadých'
mně horami a lesy vstříc,
prostorem, větrem, svobodou;
já stále viděl před sebou
v tom truchlivém a mrtvém dříví
ten živý strom, strom kdysi živý,
jak do slunečna větve rozkládá,
do širé volnosti, má touhu zajatá,
se rozpřahují jeho paže zelené!
šumí a šeptá, zpívají na něm ptáci —
kde ty's byl doma, strome, kde, ó kde
se volný kraj tak v modrou dáli ztrácí?
— ty živé stromy zelené — strom zabítý —
svobodo, lesy, strome — já i ty —
och, pila ječí, syrové dříví hořce čpí,
dříví na rakve, na bedny muniční...

Píseň

Šedou oblohu míval jsem rád,
pod šedou oblohou se srdce usebírá;
teď šerá obloha mně srdce svírá:
šedivým nebem stísněn, zaklopen,
až příliš, příliš vím, že vězněm jsem.

Modrou oblohu míval jsem rád,
pod modrou oblohou se srdce k letu sbírá;
teď modrá obloha mne steskem svírá:
blankytným nebem zkouzlen, roztoužen,
vím dvojnásob, že vězněm, vězněm jsem!

Ne dálka

Ne dálka dělí nás, však propast běd!
biblické rány! v základech svých praská svět
a hoří, plane v dýmu zahalen,
vydán všem peklům, d'áblům v plen;
my za život svůj platíme svým životem,
však z našich bolestí se zrodí nový svět,
svět hrůzy zbavený, svět prostý běd!

Mrtvým

V zármutku černý flór se svěsil přes mramor,
do shonu dne katafalk temný stroze ční,
do stínů věčnosti se utápějí světla smuteční
i palmy ratolest a vavřín, větévka zimostrázu.
Přísný van záhrobí; ve zbožném tichu dech se svírá,
kde srdce čeká útěšný vzkaz z klína všehomíra.
To mrtvých svatostan, ne zemřelých, však padlých,
běs války sám v nich plamen žití zardousil;
každý z nich velké oběti své splatil plný díl,
každý z nich v dobré víře dobré činit chtěl,
svůj domov ctil, svou zem, svůj lid měl rád,
byl věrně z nás, za nás a pro nás v oběť pad',
kdož před památkou jejich zbožně hlavy skláníme
jim na počest a v dík; však ani věnec vavřínový,
ni světla oslavná, či palma, mramor cele nevypráví,
co jejich vzor nám v srdci, v duchu znamená:
my v bédách jedinou jsme byli velkou rodinou,
ti zde, to nejsou mrtví jen, to Naši mrtví jsou!

Josefu Kořínkovi

Co kdysi bylo radostí,
tolik je nyní útrap, běd,
dříve mně život svátkem byl,
jen pekla prokletím je teď,
vzali mně všechno nejdražší,
žel, milost mne opustila,
ze světlé něhy domova
teskná jen vzpomínka zbyla.

Co je ti nyní trápením,
přestane, zajde, mine,
co teď je pekla prokletím,
tím lepší bude a jiné
a o to krásnější zas svět,
až milostí zas obdařen
vše zlé za sebou zanecháš
tak jako sen, jako zlý sen.

Co je mně nyní trápením,
nepřejde jako pouhý sen
a lepší o to nebude
co zničeno, co ztratil jsem;
i když vše mine jak zlý sen,
co čas vzal, nevrátí se zpět,
kus života já ztratil jsem,
ten nelze nikdy oželeť.

Ne ještě dávno

Ne, ještě dávno není konec všeho,
stále se život ve své slávě skví,
ještě nám nejsou odepřeny dary jeho,
pokud putujem' v jeho království;
to pro nás ještě konec cesty není,
dosud se život ve své záři skví,
my stále ještě jsme si zaslíbili
a znovu zas ti lásku slibuji,
má milá, nejdražší, má jediná!
co život vzal nám v létech utrpení,
snad nám zas vlídně znovu dá,
my stále ještě jsme si zaslíbili,
má zlatá ženo, družko moje v stáří;
za tvoji statečnost ti vroucně děkuji,
i nám po těžké zkoušce život ještě září,
znovu a navždy ti zas lásku slibuji!

Mé dceři

Tak se mně nyní zdá, má dcerko, moje dítě,
že nikdy jsem ti dosti neřekl, jak mám tě rád,
a tolik jsem se přece o tebe nastrachoval
a toužil, nechat' dobrý osud ochrání tě

od všeho zlého teď a navždy, navždy
tě šťastnou učiní; co úzkosti a lásky
a radosti, též radosti buď tobě děkováno
a díky buď za každý rok a za den každý

bláženství rodinného; však tím těžší odloučení
a tesklivost a touha srdce dříve nesdílňého;
dělí nás války ukrutnost; co temných těžkých let
navzájem jsme se neviděli, od sebe odtrženi!

Já nikdy jsem ti dosti neřekl, jak mám tě rád,
jež část jsi krve mé, ba více, duše mojí díl
a přec tě cele neznám, nevím dost, kdo jsi
a více nemohu než s něžnou úzkostí tě milovat!

Stříbrným krajkovím

Stříbrným krajkovím oblaka se vroubí,
tu a tam proráží modro, kdysi má radost,
kdysi má radost ta zářivá hra nebes
— a jak těžko mi teď! jak život netěší vězně!

Odpůldne snad už je na přelomu,
úterý? středa? Věžňova duše přítomnosti nezná,
čím jest jí život, čas, čím včera — zítra — dnes?
ona nejvýše jen nadějí žije a vzpomínkami.

Komíny skřípají

Komíny skřípají, černou cestou se smýká
papíru cár, hnaný podzimním větrem;
bude mne někdy ještě kdo potřebovat?

Vím, co je bázeň a co statečnosti síla,
příliš dobře to znám, i co je štěstí bych věděl
a jiných věcí víc, mnoho vědění bolestného.

Těž mnoho lidí jsem poznal a čemu se říká
lidské i nelidské a co je dobro i zlo,
co vskutku je život a co životem býti nemá.

To všechno jsem seznal na sobě i jiných,
je toho víc, než srdce a mysl postačí pojmut;
kdy, ó kdy se tak obtížen navrátím domů?

Do černé kaluže vítr cárem papíru smýká
na černé cestě — kdo však by zoufal?
zoufati nebudeš, nesmíš, i když útěchy není!

Byť i po noci

Byť i po noci těžké jako kámen
byl šedý olověný den, ó žádej,
žádej a chtěj, ach, nebud' tupý, mdlý,
nepřestaň toužiti v svém neštěstí
po všem, co cenným činí život člověka,
ba třeba plač, proklínej, zuby skřípej,
však tupou mdlobu setřes s ramen,
žádej a chtěj, byť den byl olověný
a noc tak tíživá jak hrobní kámen. —

Poslední snůh

Poslední snůh na hroudách rozmrzlých
už leží jenom ve skvrnách; hrstmi divokými
nevrlý rozmar rozstřík' jeho tvrdou běl,
poslední pozdrav míjející zimy.

Ted' už zas jaro svoji bělost přinese,
sněženek jas a sasanky pak pokvetou,
posléze kopretiny; ani nesmím pomyslet
na kouzlo třešní s bílých květů záplavou,
na bílé růže, jasmín a bílého co víc,
na vůní sladký van, na světlou krásu,
na štěstí míru, na vzkříšení slavnostní,
na velkou radost v bílém jarním jasu.

Až na dně života

Až na dně života jsem byl, tam dole, nejniže,
kde mezi ním a mezi děsem, smrtí
žádných už hranic není; ať den ať noc,
necht' kouzlo jara nebo zimy spár,
v tom nebylo tam rozdílu; obsah a tvar
tam život nemá už; není to dobrá moc,
však spíše prokletí a trest; ať noc či den,
necht' milost jara nebo léta sladký žár,
tam život nebyl si už v ničem podoben,
ne sám svůj stálý začátek, však stálý zmar.

Až na dně života jsem byl, tam dole, nejniže,
ted' ale, třeba už zmořen jsem a stár,
chci vzhůru zas, chci žít na jeho výšinách,
tam, kde on mírem, dobrem, sladký dar
a ne už tesknota a trápení a strach,
nikoliv peklo, prokletí, nikoliv zavržení,
tam, kde on stálým počátkem, však zmarem není,
tam vzhůru ještě, žít na jeho výšinách!

V předjarním slunci

V předjarním slunci, budiž žel,
žádnou radost jsem nenašel
— to modré nebe, oblaků bílých let —
tam domů, domů chtěl bych hned,
kam nejbližší, kam nejdál mám,
tam domů chtěl bych, domů k vám!

V předjarním slunci, budiž žel,
po volnosti jsem touhou ochořel
— to modré nebe, oblaků bílých spěch —
má touhu, nes mne na křídlech
co nejdále, tam nejbližší k nám!
běda, vždyť v okovy jsem uvázán,
do dále za vámi bych chtěl,
však místo křídel pouta mám, ó žel!

Ten tichý hlas

Ten tichý vyčítavý hlas,
toť mladosti mé, mládí hlas:
přeškoda! co jsi se mnou učinil?
vždyť jsi mne dobře neužil,
lhostejný příliš i příliš zarputilý,
zanedbal jsi tak mnohou lepší chvíli,
ty bláhový, vše jiné měl jsi rád,
nikdy dost starý, nikdy dost mlád,
nadpříliš smělý, bázlivý příliš zas,
ty promařil jsi svého mládí čas!

Ten tichý žalostivý hlas,
toť starosti mé, stáří hlas:
řekni jen, co s tvou zralostí se stalo?
života svého využil jsi málo,
nedobře jsi s ním hospodařil,
pro málo času mnoho času zmařil,
mnohé jsi konal, málo vykonal,
svůj život ledajak jsi rozplýtvál,
zbuřdarma, jak děravé síto;
teď líto je ti, pozdě je ti líto!

Na naše ženy

Na ně, ušlechtilé, teď musím pomyslit, na naše ženy;
domov ztroskotán, nás vzpomínají u vyhaslých krbů
se srdcem sevřeným, samotny, opuštěny;

ty dobré, statečné, nás mají rády, oporu svou dříve,
dnes úzkost svou a strast a smutnou, těžkou přítěž,
kdy války spár jim vztekle svírá srdce bolestivé,

tak jako nám, tak jako my zas na ně vzpomínáme
v manželské lásce znásobené obdivem a díkem
tam na ně v dálce, domů, k vám, vy naše milované,

hle, touha k touze volá, v dál náručí se naklání
tak dlouho již a marně napořád; ó kruté odloučení,
co touhy však a naděje a víry, veliká chvíle shledání!

Zima

Černý tábor sněhem zastříkán jak vápnem,
smetí kruchých vloček padá z šerých mraků,
mezi baráky je vzteklý vítr honí;
nelítostný severáku,
kdyby mne ten kašel tolik netrápil!
do morku i duše řeže zima syrová,
vězeň zalyká se třasem v celém těle;
ej, zima, zima! kde, ach, kde je teplo domova!

Předjaří

Již země otvírá se, život se do ní vrací,
ó bolný nepokoji, toužně nyvý stesku!
už půda voní, skřivánka jsem uslyšel,
svou píseň nesl výš a výš do nebes lesku,
v beráncích bílých jsem ho slyšel zpívat dnes;
své oči přestal věžeň tupě klonit k zemi,
v závratí toužné zadíval se vzhůru do nebes,
v ten vábně širý prostor, do zářivé dálavy:
hle, volnost, svoboda! ó skřivanova písni,
ó bludný nepokoji, stesku nyvě toulavý!

Čekání

Temný svazek člověčiny v černých tmách,
schoulený na loži bédném,
obklopený nejasnem a neprůhlednem,
zpytuji a čekám, trčím v temnotách,
světlem opuštěn a vydán němým tmám
v skrytost vyhlížím a neznáma se ptám,
v hustém temnu svazek člověčiny tmavý,
zpytuji a čekám, čekám nedočkavý,
co přinese zítřek, co nejbližší dny,
zda se vrátím kdy v svůj život někdejší,
život vezdejší, kterého nyní zbaven jsem,
nejsem to já, kdo vládne teď mým životem,
já jsem a nejsem to, co tady v temnu leží,
nezemřel jsem, však život můj mi nenáleží,
rub jeho temný prožívám, ne jeho dobrodiní,
svůj osud netřímám, ten v rukou mají jiní,
ač stále doufám, přece ničeho se nedohlídnu
a neznám, zdali zítra ještě budu živ,
zda nezahynu za měsíc či třeba v týdnu,
zda pohroma mne potká nebo šťastný div,
zda konec v dohledu či stále ještě v dálce,
jestli dřív konec zajetí či dříve konec válce
a dočkám-li se konce, zda přečkám ho též ve zdraví
a zdali dobrý konec vše zlé posléze napraví,
bédný svazek člověčiny čekám v černé tmě,
trpělivý, nedočkavý, čekám nečinně
— co v těch létech vězení jsem vůbec vykonal,
to má být všecken čin, že jsem si nezoufal?
ač živ, jsem nežil, nežije žil jsem, ach,
bédný svazek člověčiny v černých temnotách!

Lidskost a přátelství

Lidskost a přátelství chci velebit
a všechno, co se s dobrým srdcem pojí:
laskavost, bodrost, ochotné soucítění,
ruku, jež pomocně se chápe ruky tvojí
a rány neudílí, ale mírní, hojí.

A oči velebím, z nichž nežhne běs,
však takové, z jakých se účast dívá,
a hlas, jenž nerozkazuje a netupí tě,
však pro trpícího má slova přívětivá,
jež by ho v jeho bídě utěšila.

To všechno chtěl bych věrně oslavit,
dobrotě lidské svoji poctu vzdát,
co na rozumu, jenž se k srdečnosti druží
a na slušnosti měl jsem vděčně rád,
za to vše dobré toužím děkovat

vám všem, kdo dobré srdce máte;
seznal jsem věru za života svého,
co ukrutnosti v sobě může člověk nést
i co zas dobro jest, já poznal ode všeho,
co v lidské bytosti je dobrého i zlého,

bych vzýval dobrotu a lidskosti se kořil
a ctnostem, které spojeny jsou s nimi:
ba věru na člověčenství to nejkrásnější
a světa toho nejryzejší dobrodiní —
toť lidskosti je zář, jež nás bytostmi světla činí. —

Těžkomyslnost

(K. Cidlíčkovi)

I.

Mnoho bych mohl vypovědět o tom všem,
co z nesvobody pochází a z odloučení:
o touze, únavě, o stesku tíživém,
o těžkomyslnosti, která nečekaná
zachvátí vězně jako otrávená rána
a černě zbarví život mu a svět;
mnoho bych mohl o ní vyprávět,
té truchlé, tísnivé a zákeřné,
z čeho na vězně sedá, jak ho jme
a v mysl se mu nenasytně vpíjí,
o těžkomyslnosti, melancholii,
která neprýští z hrůzy, z utrpení,
spíše však z krásy, která se v trýzeň mění,
jež jeví se a v dáli se hned ztrácí
a v tupost vyzní pak a v resignaci,
z krásy, jež minula a znovu se zas vrací
a srdce sevře ti tak nečekaně
v dnu slunečném, když jarní vítr vane,
když jitro prodírá se oparem mlh vzhůru,
zářivá oblaka putují po azuru
a na hory si vzpomeneš či pole režná,
když skřivánka slyšíš zas prvně pět,
na ruku usedne-li muška něžná
a první pampelišku zříš se rozvíjet,
ach, z květu jednoho tě volá celý svět!

ba ne, to domov je, tvá domovina jen,
ty ale vězněm jsi, ty's uvězněn
a svobody ti není; ó jak krása bolí,
jak teskností tě plní, melancholií,
trýzní tě připomínkou, touhou, snem,
tvé nitro zalévá se zármutkem
jak mrtvá černá tůň, v níž zrcadlí
se těžký mrak též zmrtvělý a zčernalý,
tak jak ti ztemněl celý svět, ach, vězni,
pro tebe píseň skřivánkova nezní
a slunce nezáří; všechno, co je tvé,
toť nitro tvoje zpustošené, tesklivé,
tvá mysl těžká, trudná mysl tvá,
toť hoře nesvobody, ztráta domova,
toť tvoje trýzeň, žalný! trýzeň věžňova!

II.

Kolikrát vzdal jsem se života
za ten dlouhý čas věznění,
ten hořký, předlouhý čas!
Každého z nás
drtilo těžkomyslnosti břímě,
rval temný krutý žal,
po svobodě a po domově touha;
kolikrát za ta léta dlouhá
života jsem se v trýzni vzdal,
že, čekaje, se konce nedočkám,
že klesnu dříve nežli spása přijde!
tak všichni my, já nebyl sám
před koncem na konci svých sil,
tak naši, tak i jiných řečí lidé,
život, ach život nás už netěšil,

ten život rmutný a zlem těhotný
radostí žádných už pro nás neměl;
den za dnem přecházely pusté dny,
den za dnem v černou noc zas ztemněl,
míjela černá léta; běda,
běda té ztráty, ach, těch ztrát,
co život vzal, nazpět už nedá,
nadarmo tesknit, litovat,
nic ti už nenavrátí; kolikrát
života jsem se za ta léta vzdal,
že nemohu už jeho tíhu nésti,
tu strašnou tíhu, která zbývá,
když všechno upřel ti a všechno vzal,
když neznáš už co radost je a štěstí,
když beznaději v plen to zanechal,
bytosti vyvržená, vratká, nebohá,
a ty přec doufáš, věříš! kolikrát
jsem poznovu se chopil jeho jha,
žít! dožítí se toho, co máš rád,
v co doufáš, věříš, děj co děj,
a srdce rve ti beznaděj
v krvavé cáry; smutku, oj, ty smutku,
trýzni těžkomyslnosti, mdlobo,
vy temné dny, zlem obtěžkaná dobo,
úděse, hoře, zoufání a doufání,
ach, hradby vězení, ó domoviny volání,
ach, touho, touho, sne!
vše propadlo se již v té jámě bezedné,
v propasti běd; kdo's toto poznal,
jen pověz, rozsud', co je statečnost,
zda slabí byli jsme, zda silni, zbabělí,
zda my zradili život, my ho zapřeli,
či život nás; v přetěžký ten čas

tolikrát zřekl jsem se ho a chopil se ho zas,
vzdal se ho v zájmu jeho cti a důstojnosti,
když sama sebe nehoden se zdál,
ó hrůzo, ponížení, hoře bezedné!
a znovu zase jeho muka na se vzal,
ó víro, doufání, ó naději a sne!
ze zbabělosti, statečnosti? což já znám?
tak všichni, všichni my, já nebyl sám!

III.

Mdlí a neduživí, tupě zasmušilí,
kterých přebývá i kteří z mála zbyli,
stojí, stojí v řadách, v proudech jdou
stokrát zlořečenou krajinou,
ti tupí, chabí, zasmušilí zbylí,
ne mrtvi ještě, ale též ne živi,
co charým krokem, s hlavou svěšenou
se potácejí zlořečenou krajinou,
ti čekají na velké vzkříšení,
kdy životu zas budou vráceni,
ti zbylí, které bili, ale nezabili,
kteří by rádi ještě znovu živi byli
— vždyť to, co žijí, životem už není,
to pohřbení je za živa, toť zatracení!
za živa pohřbeni, tupí a zasmušilí
čekají na svou velkou slavnou chvíli,
kdy hrobu příkrovy se rozpuknou
a oni oživnou a s hlavou vztyčenou
jak okřídlení domů, domů jdou,
oni, kdož byli mrtví, tupí a zasmušilí,
by živi byli zas, by ještě žili, žili!

Tak se rozlétnout

Tak se rozlétnout tím modrým prostorem,
s větrem se nést a s oblaky plout...
tak hladinám se svěřit třpytivým...
tak volnou krajinou se rozběhnout,
na stráni rozkvetlé si najít tichý kout,
usednout usmířeně pod hvězdami...
— ani to není ještě svobodou!
Svobodou není jenom siná nebes báně,
jí nejsou pouze mraky roztěkané,
ona je víc než vody hlat' a lesů tůně,
svobodou nejsou jenom květy nad hlavou
a ptačí zpěv a cos měl venku rád,
vidina krajů s modrou dálavou,
do které nyvý stesk se touží roztoulat
— to vše je volnost, však volnost je ještě
mnohem víc,
svoboda, toť sám tvůj dech a duch, ba ještě víc:
dech tvého dechu a duch ducha tvého;
máš-li mít toto vše, pak musíš býti svoboden
— ó trýzni těla, trýzni ducha spoutaného,
kdo život zmařený mně znovu navrátí? —
pět let jsem uvězněn, pět roků zajatcem,
ted' šestý... Naději a víro v závratí:
tam v dáli svoboda už mává praporem,
už zřím ho přicházet, ten veliký náš den!

Před velikou cestou

Těžké chvíle, těžké dny,
není volby, rozhodnutí,
temní dnové poslední,
jste dny života či smrti?

V život zpět či v smrti chřtán
— co bude na konci cesty?
Tisíce jdou, nejsi sám...
Budeš, nebudeš mít štěstí?

Vzešel velké cesty den,
dávno připraven jsi k tomu:
života či smrti žeň —
vždyť jdeš domů — jdeš přec domů!

Ediční poznámka

Při zpracování Básní z koncentračního tábora jsme plně respektovali stylové, morfologické a lexikální zvláštnosti původního Čapkova textu i tam, kde se liší od současných pravidel českého pravopisu. Ponechali jsme tak např. podobu slovesa „ssedá“ nebo předložky „s vozu“. K úpravě jsme přistoupili pouze ojediněle („měkkouneký“ jsme nahradili za „měkkouneký“).

Redakce MKP

Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech

1887

Narozen 28. března v Hronově. Otec MUDr. Antonín Čapek (1855–1929), matka Božena, rozená Novotná (1866–1924). Sourozenci: Helena (1886–1961), provdaná Koželuhová, ovdověla, od roku 1930 provdaná Palivcová; Karel (1890–1938), ženatý od roku 1935 s Olgou Scheinpflugovou.

1892–1903

Do roku 1900 navštěvuje obecnou a měšťanskou školu v Úpici. V roce 1903 absolvuje německou dvouletou odbornou školu tkalcovskou ve Vrchlabí a následně pracuje rok jako dělník v úpické továrně F. M. Oberländera.

1904

Natrvalo se stěhuje do Prahy, kde studuje na Uměleckoprůmyslové škole.

1910

Seznamuje se se svou budoucí ženou Jarmilou Pospíšilovou a na podzim odjíždí do Paříže. Zde navštěvuje Colarossiho akademii. Společně s Karlem Čapkem v Paříži rozepsali první verzi dramatu Loupežník.

1911

Vrací se s bratrem ze společných cest po Evropě a po rozbrojích ve spolku Mánes se stává jedním ze zakladatelů Skupiny výtvarných umělců. Později rediguje jejich Umělecký měsíčník a o rok později i měsíčník Mánes.

1917–1921

Pracuje jako redaktor v Národních listech a do roku 1939 i Lidových novinách.

1918

Patří k zakládajícím členům výtvarně umělecké skupiny Tvrdošijní.

1919

3. května se po devítileté známostižení s Jarmilou Pospíšilovou.

1939

1. září je zatčen a uvězněn gestapem, 9. září je převezen do koncentračního tábora Dachau a 26. září do Buchenwaldu. Zde od roku 1941 pracuje v malířské a písmomalířské dílně.

1942

26. června je přemístěn do koncentračního tábora v Sachsenhausenu, kde opět pracuje v malířské dílně. Tajně překládá anglickou, španělskou a norskou poezii. V prosinci píše svou první rozsáhlou báseň Za bratrem Karlem.

1945

25. února je převezen do tábora v Bergen-Belsenu. Zde umírá na skvrnitý tyfus. Přesné datum smrti ani skutečné místo posledního odpočinku Josefa Čapka neznáme, jeho symbolický hrob se nachází na Vyšehradském hřbitově v Praze.

Vzhledem k tomu, že se tělesné ostatky Josefa Čapka nikdy nenašly, probíhalo řízení o prohlášení za mrtvého, na jehož konci bylo roku 1948 stanoveno úřední datum úmrtí na 30. dubna 1947.

První vydání knih Josefa Čapka

1911

- Lásky hra osudná (společně s Karlem Čapkem)

1916

- Zářivé hlubiny a jiné prózy (společně s Karlem Čapkem)

1917

- Lelio

1918

- Krakonošova zahrada (společně s Karlem Čapkem)

1920

- Nejskromnější umění

1922

- Ze života hmyzu (společně s Karlem Čapkem)

1923

- Pro delfína

1923

- Země mnoha jmen

1927

- Adam Stvořitel (společně s Karlem Čapkem)

1929

- Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech

1930

- Stín kapradiny

1932

- Dobře to dopadlo aneb Tlustý pradědeček, lupiči a detektývové

1935

- Jak se dívat na moderní obrazy

1936

- Kulhavý poutník

1938

- Umění přírodních národů

1946

- Básně z koncentračního tábora (vydáno posmrtně)

1947

- Psáno do mraků (vydáno posmrtně)

1954

- Povídejme si, děti (vydáno posmrtně)

Josef Čapek

Básně z koncentračního tábora

Edice Bratři Čapkové
Obálka Alena Kubíková
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 19. 1. 2018

ISBN 978-80-7532-060-5 (html)
ISBN 978-80-7532-061-2 (epub)
ISBN 978-80-7532-062-9 (pdf)
ISBN 978-80-7532-063-6 (prc)